

ELS QUATRE GENETS DE L'APOCALIPSI A PALAMÓS (1630-1750)

PER

PERE TRIJUEQUE

Josep Carreras, teixidor de lli de 76 anys, i Joan Botet, pescador de 73 anys, ambdós habitants de Palamós, es presentaren el dia 15 d'octubre de 1721 davant el notari Pere Prats⁽¹⁾ i, després dels corresponents juraments, varen fer el següent testimoniatge, [...] *es veritat que de temps de llur recort, que serà de més de 60 anys, en est pahís del Empurdà, entre peste (que Déu nos preserve) y guerras, sempre se ha estat patint; que may hi ha hagut sis anys de pau y tranquil·litat. Y assenyalamment tenen recort de la guerra hi hagué fins lo any 1655 o 1656 y, després, de la guerra hi hagué en la dazena de 1660. Y després de las guerras hi ha hagudas desde 1673 fins vuy, que casi són estadas contínuas, entrant molts anys los exercits de França en lo Empurdà y fent citis de plassas, devastant lo pahís y fent contrubihir als pobles ab grans contribucions y secajant molts de aquells [...].*

Josep Carreras i Joan Botet fonamentaven la seva declaració en dos

(1) Arxiu Històric de Girona (AHG). Notaris de Palamós (NP), núm 321; 15/10/1721.

fets molt significatius, la pesta i la guerra, com als genets que varen portar a Palamós, en concret, i a l'Empordà en general, a la ruïna total. Com a conseqüència, també es va patir molta fam i la dalla de la mort va senyorejar durant molts anys la nostra vila.

La història de la vila de Palamós es coneix principalment per la informació obtinguda a partir dels pergamins i demés documents conservats a l'Arxiu històric de la vila, així com d'altres documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. En aquest treball, basat fonamentalment en els documents deixats pels successius notaris de Palamós i en els llibres d'actes i de clavari, s'aprofundirà en els petits detalls o fets quotidians protagonitzats pels veïns de la vila, mitjançant els quals podrem comprendre i reviure una part de la seva història, precisament la més dolorosa, i segurament la menys coneguda, que varen patir els nostres avantpassats durant el període comprès entre els anys 1630 i 1750, època en què a Catalunya varen succeir tot un seguit de fets condicionants del nostre "estatus" actual envers la resta de l'Estat.

No cal fer gaire comentaris al que ens varen deixar escrit per a comprendre, en tota la seva magnitud, aquest drama. Sigui aquest treball d'investigació un homenatge al sofriment dels nostres avantpassats.

LA PESTA, EL PRIMER GENET

La pesta o mal "del contagi", com era conegut en el llenguatge del poble, ja havia fet acte de presència a la nostra vila en altres èpoques. Cal recordar la gran epidèmia del 1348, potser la més virulenta, que va despoblar pràcticament tota la part de Vila-romà propera al seu castell, llavors el lloc més populós de la parròquia. Però la que va patir Catalunya devers l'any 1650, i Palamós l'any 1652, va deixar a la vila un nombre molt important de morts.

El 1650, en plena guerra de Separació o dels Segadors, la pesta havia fet presa de Barcelona, que aleshores estava assetjada per les tropes del rei Felip IV, "sa majestat catòlica", i també començava a patir-la la ciutat de Girona. El batlle i jurats de Palamós havien nomenat batlle del "morbo" i els corresponents "morbers" per encarregar-se de vigilar les portes de la vila, la costa i el port perquè tenien notícies que l'epidèmia avançava molt ràpidament.

Fugint de la ciutat de Barcelona, entre les cinc i les sis de la matinada del dia 18 de juny de 1651, va arribar al port de Palamós un llagut en el qual viatjaven els frares agustins, Felip Caminades, Agustí Torrent i Nicolau Metje, del convent de Sant Agustí de l'esmentada ciutat. El

batlle del “morbo”, Nicolau Llitrà⁽²⁾, seguint el desig dels frares i com era costum, els destinà un lloc on fer la corresponent quarantena abans de poder entrar dins els murs de Palamós. Per aquest efecte se'ls va habilitar una platja pedregosa coneguda vulgarment pel Codolar d'en Gotes -l'actual Cala Margarida- situada al veïnat de la Fosca, sota la muntanya de Cap-gros. Allà es va construir una petita barraca a la vora del mar. La platja, que tenia 120 passos de llargada i 14 d'amplada, era perfecta per a poder complir la quarantena perquè estava voltada de penyes per les vessants de llevant, tramuntana i ponent i tenia el mar pel sud.

Per ordre del batlle del “morbo” i en presència del notari, els frares deixaren la seva roba en el llagut i, després de tallar-se els cabells, varen saltar al mar despullats. Es rentaren i es fregaren tot el cos amb vinagre i després es vestiren amb robes netes dels frares del monestir de Nostra Senyora de Gràcia de Palamós. Pere Guàrdies, Joan Bajandas i Pere Ravell foren els “morbers” elegits per encarregar-se d'assistir-los i vigilar, tant de dia com de nit, que no sortissin de la platja, evitant que ningú no s'apropés a ells a menys de 60 passos, sota pena de vida. Tan sols els estava permès la comunicació verbal.

El 20 de juliol, el batlle del “morbo” donà per finalitzada la quarantena. Declarà⁽³⁾ que els frares havien estat 33 dies aïllats i que el doctor Antoni Pellicer de Sant Feliu de Guíxols i el cirurgià Antoni Reart de Palamós, havien certificat el seu perfecte estat de salut. Al mateix temps, “els morbers” Joan Bajandas i Pere Ravell, encarregats de la seva vigilància, juraren que, en llur temps de quarantena, els frares havien tingut gana de menjar i que no havien parlat amb cap altre persona ni sortit de l'espai prefixat.

Tot el procés esmentat anteriorment és un bon exemple de la seriositat en què es tractava el tema de la pesta i de les mesures preses per evitar el contagi.

El dia 16 del mateix mes de juliol, el consell general de la universitat dels habitants de Palamós, convocat pel batlle Joan Constantí, va creure que el perill de la pesta ja havia passat i acordà⁽⁴⁾ que [...] *atès que la vila de Palamós s'ha lliurat de la pesta existent en moltes ciutats i viles de Catalunya, i amb acció de gràcies, decidim que es construeix-hi una capella dedicada a Sant Sebastià en el portal de terra*

(2) AHG NP, núm 252; 18/6/1651, i Proa de Palamós, III època; núm 48; maig 1990.

(3) AHG NP, núm 252; 20/7/1651.

(4) AHG NP, núm 252; 16/7/1651.

de la vila de Palamós, on hi ha, des de temps immemorial, una figura de Sant Sebastià [l'actual Plaça dels Arbres]. S'haurà de construir un altar amb un retaule per a dir missa, amb tots els ornaments necessaris [...]. Per finançar l'obra es destinaren tots els diners de la venda del peix pescat els dies de festa. També s'acordà demanar al bisbe de Girona el corresponent permís i, al mateix temps, elegir els administradors.

Malauradament es varen equivocar i la pesta va infectar Palamós i les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega. Segons el llibre d'Òbits de la parròquia de Santa Maria de Palamós⁽⁵⁾, el primer enterrament registrat fou el d'Anna Pujol, el dia 26 de març de 1652, seguit del d'Antoni Serrabella que morí a la "morberia" el 6 d'abril. Els dos fills i el marit d'Anna Pujol varen morir els dies 8, 9 i 10 d'abril, respectivament, el que demostra que el contagi era fulminant i quan entrava en una casa no quedava quasi ningú viu. En total hi ha registrats altres 18 enterraments durant el mateix mes d'abril. Després ja no n'hi ha cap més, segurament perquè la quantitat de morts fou tan gran que el rector no tenia temps d'anotar-los.

Segons la declaració jurada que, el 26 de març de 1653, varen fer Francesc Pujades, notari de Palamós, i Miquel Casanovas, jurat primer de la mateixa vila, el contagi fou declarat oficialment el 27 de març de 1652 i va acabar a principis de setembre del mateix any⁽⁶⁾, o sia, uns cinc mesos més tard. El rector de Palamós, Guerau Mont, el 7 de gener de 1653, anotà en el mateix llibre d'Òbits ja esmentat: *Al set de Janer de mill siscens sinquanta tres, ab llicència del Sr. Official o bisbe en escrits, ab solemne professó som anats a la Arena a ont estaven soterrats tres o quatre sents persones de la villa de Palamós, mortos de la pesta i avem beneïda tot aquell circat de terra i, feta la benedicció, ab tots los sacerdots de la commonitat, som anats en la isglésia i avem salabrat un offici de requiem solemne per totas aquellas ànimas de present i és per memòria.* L'Arena o Arenal era el nom que donaven els nostres avantpassats a la platja de Palamós, des dels mateixos murs de la vila fins a trobar el terme de Calonge.

Com en totes les grans calamitats, sempre hi ha algunes anècdotes. Una d'elles l'escriu el mateix rector després de la declaració esmentada anteriorment, *Guarau Mont, prevera i rector de Palamós, qui sempra estigué ab los encontrats, fora com dintra la pesta, ni jo ni los de ma casa no tingueren, ab la gràcia de Déu, cosa de miracle i és per memòria.* S'estranya que ell, que tot el temps que va durar la pesta va

(5) Arxiu parroquial (APP), Òbits núm 3 (Ò3); 1648-1676.

(6) AHG NP, núm 259; 26/3/1653.

estar en contacte amb els contagiats, no la va patir, considerant-ho miraculós.

El 3 de setembre de 1652 es va reunir el consell general de Palamós, convocat pel batlle Joan Constantí⁽⁷⁾. Davant el fet que la pesta ja no causava més morts, acordaren, *Que la vila ha alguns dies es neta. Disapte més prop vinent, que comptarem set del corrent mes de Setembre, que serà vigilia de Nostre Senyora de Setembre, se entre en ella per a fer quarentena de salut y los qui entraran en ella, ço és, los qui no seats enfectats, y hagen de bullir la roba que serà estada enfectada, devant dos homens elegidors per dits senyors jurats, prestat empero primer per ells y quiscu de ells jurament y que aquells primer vajan per las casas a veurer lo foch dels si haurà cremat. Item que los qui són estats enfectats hagen de fer quarantena fora antes de entrar en dita vila. Item que totom tinga llibertat de vendre pa, vi y oli, a la menuda, açó entenent fins que tingan libera entrada per tot. Item determina y vota la dita Universitat quiscun any fer y celebrar festa de precepte lo die de cet de setembre, que és la vigilia de Nostre Senyora, y que nos puga pescar, entrant ni exint y prometen anar quiscun any, al mateix die, ab professó a la capella de Nostre Senyora de Belloch del present terme de Palamós. Item que no obstant lo senyor jurat Casanovas és síndic de dita Universitat, entre dins dita vila en companya del senyor rector y lo senyor batlle, lo senyor jurat tercer, lo mostesaph y los demás conveindran. Item que se haje de fer guàrdia per los entorns de las casas y que los amons de las casas a hont noi haurà ningú, hagen de pagar la guàrdia per igual part com los demás anys qui los dits senyors jurats ordenaran. Item elegexen en batlle del morbo lo Francesch Pujades notari y per morbers Joan Canyet, Francesch Metje, Joan Sala, Pere Crosa, Jaume Mauri, per lo present any.*

Aquest document, a part de donar la data en què es varen tornar obrir les portes de la vila, després d'haver estat tancades més de cinc mesos, també esmenta que, com a acció de gràcies, s'instaurà el costum d'anar en processó a la capella de Nostra Senyora de Bell-lloc. Malauradament ara s'ha perdut aquest acte multitudinari perquè, fa uns vint anys, el propietari de la Vall de Bell-lloc va tancar tots els accessos a la capella.

La pesta havia ocasionat, a part d'un nombre important de morts, una gran davallada econòmica. Durant aquests cinc mesos, pràcticament s'havien aturat tots els negocis, així com els lloguers o arrendaments que la vila de Palamós feia cada any dels drets de la taverna, la venda de

(7) AHG NP, núm 253; 3/9/1652.

pa, vi, oli i carn, el d'entrada de mercaderies i alguns altres. Per tant, la universitat dels habitants o "comú" no havia recaptat els diners necessaris per a fer efectiu els pagaments de censals, préstecs, etc. Per donar fe del que va passar, els ja esmentats Francesc Pujades, notari de Palamós, i Miquel Casanovas, jurat primer de la mateixa vila, varen declarar que⁽⁸⁾ *Nosaltres sabem molt be que en lo temps de lo mal contagiós de pesta, que Deu nos guarde, [...] los arrendaments que la dita Universitat tenia fets a diferents persones de sos imposicions axí com eran fleca, tavernas, ayguardent, tabaco, drets de mercaderies y altres drets que se acostuman a arrendar, foren extincts y finits axí y com si no fossen estats fets, de tal manera que la dita Universitat dexà de rebre lo preu de dits arrendaments, que hauria discorregut en tot lo temps de dit contagi, ni de ells may ha demanat cosa alguna, ni per part dels arrendadors de dits drets foren donadas requestas a dita Universitat. Lo que nosaltres diem saber, ço és, jo dit Miquel Casanovas per trobar-me part de dit temps del contagi y vuy jurat en orde primer de dita Universitat y jo dit Francesch Pujades, per esser ara y aleshores notari de la notaria de destret de dita vila de Palamós y haver vist que ha passat en la forma que alt tenim dit.*

Tot això ocasionà un gran enrenou, essent revisats tots els llibres de comptes i els registres que els síndics portaven normalment dels arrendaments i altres tasses. En data 28 de desembre de 1653, el consell general de la universitat dels habitants de Palamós acusà formalment als síndics⁽⁹⁾, declarant *Que han mirat els comptes dels síndics Joan Carreras, Miquel Arbones, Bartomeu Pau i Joan Vidal i els han trobat malament, devent dits síndics a la vila la quantitat de 1204 lliures i 5 sous, essent condemnats.* Els acusats, després d'apel·lar al consell general foren condemnats de nou. Se'ls hi donà un termini de tres dies perquè aquells diguessin quines partides tenien error. *Que Pau Mascort i Sebastià Canyet cobrin els diners de la carn que varen fiar en el temps de la pesta a la gent que estava en la vila i fora d'ella i que els diners que recaptin siguin donats als jurats per a pagar els deutes dels moltons que varen consumir sense pagar [...]. Que els jurats revisin quines mercaderies i a quines persones es deuen diners durant el temps de la pesta, mitjançant albarans o altres dades per fer.lis efectius els diners.*

La pesta no va fer més acte de presència a Palamós, segurament degut a tota una sèrie de mesures dictades pels governants. Al primer quart del

(8) AHG NP, núm 259; 26/3/1653.

(9) AHG NP, núm 259; 28/12/1652.

segle XVIII, després de les guerres de Separació i de Successió, el rei Felip V va ordenar la construcció de barraques al llarg de la costa, per vigilar la presència de naus pirates, principals portadores de pesta, mal endèmic de la costa nord-africana d'on procedien la majoria d'elles. Algunes d'aquestes barraques estaven dins el terme de Palamós, sobre el Pedró i a prop del far i també a la Fosca (Sant Esteve) i a Cap-gros. Eren fetes de material molt senzill, tenien un parell de cambres, amb els corresponents llits, una porta i dues finestres. El proveïment de llenya per a coure el menjar i per a la calefacció, així com de l'oli per a les llànties, anava a càrrec de la vila i de les parròquies de Vila-romà i de Vall-llobrega⁽¹⁰⁾. Hi feien estada soldats, manats per un oficial, i també civils, que vigilaven de dia i de nit. La convivència entre els soldats i els civils no era gaire bona. Els darrers eren motiu de continus atropellaments per part dels militars de guàrdia. Tan brutals arribaren a ser, que el governador militar va haver de posar-hi mà, sancionant els militars⁽¹¹⁾.

Devers l'any 1721 va haver-hi greu perill de contagi quan les tropes franceses estacionades al sud de França varen infectar-se. Entre els soldats hi havia molts catalans desertors de l'exèrcit castellà. El governador militar de Girona va dictar ordres estrictes perquè els agutzils de cada poble de l'Empordà prenguessin mesures especials de vigilància, temorós que escamots d'aquests soldats travessessin els Pirineus⁽¹²⁾.

El capítol de la pesta de l'any 1652 havia acabat, però feia uns anys que n'havia començat un altre no menys dolorós, que s'allargà fins ben entrat el segle XVIII: la guerra.

LA GUERRA, EL SEGON GENET

Al llarg de la dècada de 1630-1640, el rei Felip IV havia reforçat les fronteres amb França temorós d'un atac de Lluís XIII. En el seu nom, el comte-duc d'Olivares va enviar tropes d'un variat ventall de nacionalitats: napolitans, irlandesos, alemanys, etc., que havien de ser allotjades a les viles i ciutats de Catalunya, especialment a les planes del Rosselló i de l'Empordà; també se les havia d'alimentar. A més a

(10) AHG NP, núm 324; 1/12/1723.

(11) Arxiu Històric Municipal de Palamós (AMP). Correspondència. Decret del governador militar de Girona, pel qual s'imposaven penes molt fortes als oficials i soldats que fessin malifetes als civils; 20/11/1721.

(12) AMP. Correspondència. Carta-decret de Pedro Gerardo Matías, baró d'Huart, governador militar de Girona i de l'Empordà, dirigida a la justícia de la vila de Palamós; 14/9/1721.

més, ordenà fer acopi de municions i pólvora i reforçar les defenses. Tot plegat representava una despesa excessiva per a les possibilitats dels catalans. A Palamós⁽¹³⁾, l'any 1633, els jurats de la vila havien rebut una carta de l'infant, cardenal Fernando, lloctinent i capità general del Principat de Catalunya, Rosselló i Cerdanya, en la que se'ls manava que, davant la possibilitat que armades enemigues poguessin arribar a les costes de Palamós, seria convenient que la vila recollís pólvora, municions i armes i que es conservessin i arregessin les muralles. Els jurats, esgotant els recursos de la vila, varen fer reconstruir el tros de mur comprès entre el portal del Mar i els Miradors, ja que amenaçava ruïna. També enviaren un síndic a Girona a comprar pólvora, fet que es va repetir l'any següent⁽¹⁴⁾.

Preveient una declaració de guerra per part de França, com va passar l'any 1640, es començà a reclutar gent de les viles i ciutats per anar a Perpinyà i lluitar contra els francesos, que ja estaven concentrats a la vessant nord del castell de Salses.

El dia 14 de juny de 1639, el consell de la vila de Palamós⁽¹⁵⁾, reunit al cor de l'església parroquial, va decidir que el jurat Antoni Gallart anés a parlar amb el governador general de Catalunya, que en aquells dies era a la ciutat de Figueres, per tractar de rebaixar el nombre de veïns de Palamós que havien d'anar a Perpinyà i, al mateix temps, mirar d'impedir que vinguessin soldats estrangers de guarnició a Palamós⁽¹⁶⁾. El 29 del mateix mes⁽¹⁷⁾, el consell, novament reunit, envià l'esmentat jurat i Pere Massot a la ciutat de Girona a fi de copsar les intencions dels jurats d'aquella ciutat, davant l'ordre que havien rebut que una persona de cada casa fos enviada a la guerra. Segurament la decisió fou d'acatar les ordres i per això, l'endemà, el consell⁽¹⁸⁾ va disposar que el jurat major, Joan Casanovas, es fes càrrec del comandament dels 35 homes de Palamós elegits per anar al "camp de guerra" que s'estava formant a Perpinyà. Els varen assignar un salari de vint-i-sis sous per al capità, dotze per a l'alferes, vuit per al sergent i caps d'esquadra, i quatre sous per als soldats. Com a punt de referència respecte del salari dels soldats, cal dir que un paleta guanyava cinc sous de jornal i un manobre, tres o quatre.

(13) AMP. C4; 2/2/1633.

(14) AMP.C4, pàg 77v; 25/2/1634.

(15) AMP.C4; 14/6/1639.

(16) AMP.B4; 1639.

(17) AMP.C4; 29/6/1639.

(18) AMP.C4; 30/6/1639.

En el llibre del consell de la vila de Palamós, entre els mesos de juliol i agost, hi ha enregistrades tres anades del jurat Antoni Gallart a Perpinyà a portar les pagues o “socors” als soldats palamosins. Durant la resta de l'any i tot el següent, els jurats varen llogar gent per portar-los diners i, en una ocasió, inclús llogaren un burro per portar flascos, “flasquillos”, espases i arcabuzos als soldats de Palamós que en aquell moment prenien part en el setge del castell de Salses.

*SOLDATS PALAMOSINS QUE VAREN PARTICIPAR EN LA GUERRA
CONTRA ELS FRANCESOS, EN EL CAMP DE PERPINYÀ
I EN EL SETGE DEL CASTELL DE SALSES ⁽¹⁹⁾*

Foren els següents:

Oficials: Joan Casanovas (capità), Nicolau Llitrà (alferes).

Sots-oficials: Joan Bajandas (sergent), Montserrat Metge (cap d'esquadra) i Pau Vallmanya (cap d'esquadra).

Soldats: Pere Barneya, Vicenç Bonavalls, Sebastià Bonet, Antoni Cabreras, Antoni Caner, Melcior Capellà, Francesc Clara, Joan Crosa, Pau Deulofeu, el marit de Caterina Espinell, Jaume Galí, Montserrat Gamira, Rafael Gamira, Sebastià Janoher, Sebastià Janó, Joan Mauri, Antoni Moxó, Jaume Oliver, Gabriel Pallarès, el marit de Margarida Pasqual, Josep Pla, un fill de Genís Puig, Antoni Ramis, un fill d'Antic Ros, Joan Serrador, Pau Viader i Magí Vinyals.

En el setge de Salses i d'entre d'altres, fins a la rendició, hi participaren: Joan Bassó, Francesc Clara, Joan Mauri, Nicolau Pujol i Narcís Roquer.

Mentrestant, les viles i ciutats de Catalunya havien arribat a l'extrem de la seva paciència respecte dels allotjaments i l'alimentació de les tropes o terços del rei castellà, els quals havien protagonitzat fets més que reprovables envers els civils. No deixava de ser un contrasentit que els vilatans estiguessin lluitant contra els francesos en el Rosselló i, a la pròpia vila, hi haguessin tropes forasteres, la majoria de les vegades estrangeres, on vivien com a sangoneres. En aquesta època, junt a la Font de Sant Joan, hi havia estacionada una companyia de napolitans sota el comandament del mestre de camp, Leonardo Molas. En els llibres del clavari hi ha registrat⁽²⁰⁾ alguns forniments de vi *per a refrescar els soldats* i pagaments per al menjar i llits per al mestre de camp i altres cavallers.

(19) AMP.Llibre de clavari, B-4; 8/1639.

(20) AMP.B4; 9/1639.

Davant d'aquests atropellaments, el 1640 va començar la guerra coneguda pel nom de guerra dels Segadors o de Separació, en la qual Catalunya, aliada amb el rei francès Lluís XIII, “sa majestat cristianíssima”, va lluitar contra les tropes del rei castellà Felip IV, “sa majestat catòlica”, per fer-los fora. Els catalans consideraven Lluís XIII com el seu propi rei, tant és així, que quan morí, es celebraren solemnes funerals pel Sr. *don Lluís tretze, rei de França i senyor nostre* a l'església parroquial de Palamós⁽²¹⁾, als quals assistiren els frares del convent de Nostra Senyora de Gràcia, el governador de la plaça, el batlle, jurats i molts veïns.

El fet d'aliar-se els catalans amb els francesos, en el cas particular de Palamós, va representar tan sols un canvi de les “camisses” dels soldats de guarnició, ja que el 1641, els diputats de Catalunya havien ordenat l'estacionament d'infanteria francesa a la vila. Els jurats reaccionaren immediatament, enviant Joan Casanovas, Antoni Gallart i en Saguer a Barcelona per parlar amb els diputats i amb el governador Francesc de Bas a fi de convèncer-los que no enviessin tants soldats⁽²²⁾. El resultat de l'entrevista no va poder ser més desastrós. El mateix Joan Carreras, seguint ordres del diputat Tamarit, va haver d'anar a Colliure a presenciar l'embarcament de tropes d'infanteria francesa enviades a les viles costaneres catalanes.

Tot seguit, es generalitzà l'allotjament de soldats francesos a la vila de Palamós. El consell “estret” va habilitar cossos de guàrdia, pagant el lloguer, la llenya i l'oli⁽²³⁾. O sia que, malgrat el gir de 180 graus en la política catalana, es tornà a plantejar el mateix contrasentit del 1639. La vila es trobava plena de soldats estrangers i, en canvi, el mes de juliol, havia d'enviar tres veïns com a soldats al camp de Tarragona⁽²⁴⁾. Se'ls donà a cadascú, arcabús, flasco, espasa, pólvora, bales i metxa. Un d'ells, Joan Bassó, que ja havia estat al setge de Salses, va morir en una de les batalles⁽²⁵⁾ contra les tropes castellanes. Un mes més tard, el 4 d'agost⁽²⁶⁾, la Diputació de Catalunya, per mitjà d'una carta dirigida al consell de la vila, demanà la tramesa d'un “cayich” o altre vaixell de rem a Tarragona per impedir l'entrada de socors a la ciutat, que era en poder dels castellans.

(21) APP.O2; 19/6/1643.

(22) AMP.B4; 10/4/1641 i 19/4/1641.

(23) AMP.B4; 1642. Pagament de 69 càrregues de llenya pels soldats del cos de guàrdia. Entre 11/12/1641 i 22/4/1642.

(24) AMP.C4; 8/7/1641.

(25) AMP.C4; 13/4/1642.

(26) AMP.C4; 4/8/1641.

En els anys següents, la situació no va canviar no gens ni mica. Així, el 1644 ⁽²⁷⁾, el consell acordà llogar una casa com a cos de guàrdia i en data de 7 de juny del 1645, l'acta del consell⁽²⁸⁾ esmenta que, *atès que han rebut una cartilla de sa Altesa per la qual mana es construeixin moltes fortificacions, adob de muralles, portals i altres coses, els consellers manifesten que les pagues que han de fer pel batalló han deixat tan mísera a la població i particulars que per les despeses de les fortificacions no tenen diners i que si sa Altesa vol, a canvi del finançament del batalló, farien les fortificacions.*

Les queixes contra les tropes establertes a Palamós i les rodalies varen continuar i, així, el novembre del mateix any 1645, tornaren enviar Antoni Gallart a Barcelona per demanar a “sa Altesa” i als diputats que miressin de treure els soldats de la vila⁽²⁹⁾. El mateix passà el mes de maig de l'any 1647⁽³⁰⁾ quan, degut a haver rebut ordres de pagar al “batalló” que era a la plaça d'armes de Palamós, s'envià Antoni Macaya a Barcelona per *representar les necessitats de dita Universitat.*

Mentrestant i malgrat els plets que havien interposat des de l'any 1640, Joan de Margarit i Almar⁽³¹⁾ prengué possessió del càrrec de capità de guerra o governador de la plaça de Palamós. També s'habilità com a cos de guàrdia la casa de Sebastià Bofill⁽³²⁾.

L'any següent, el 1646, la vila hagué d'enviar més soldats, aquesta vegada al camp de Lleida. Hi anaren els palamosins Isidre Amat, Joan Agustí i Arnau Valentí⁽³³⁾. Se'ls donà 3 lliures d'entrada i 10 sous de salari a cadascun i, a més a més, 6 lliures per a les seves armes. El mateix any s'envià un representant a portar-los quelcom i *com que els camins són tan perillosos i les despeses tan excessives, s'ha determinat armar un home a peu, donant-li el necessari.*

A principis del 1648 l'assumpte dels allotjaments s'havia agreujat molt i els consellers de la vila començaven a plantar cara al governador. En data 5 de gener, el consell acordà⁽³⁴⁾, [...] *que es faixi un allotjament general dels soldats que estan de guarnició en la present vila, i per quan la vila i habitants d'aquesta estan cansats d'allotjaments des de fa molts anys, ja que des del principi de la guerra aquesta vila ha*

(27) AMP.C4, pàg 92v; 11/1/1644.

(28) AMP.C4; 7/6/1645.

(29) AMP.C4; 1/11/1645.

(30) AHG NP, núm 244; 26/5/1647.

(31) AMP.B4; 7/3/1645.

(32) AMP.C4; pàg 92v; 11/1/1644 i B-4; 8/3/1644.

(33) AMP.B4; 1646.

(34) AHG NP, núm 245; 5/1/1648.

tingut allotjament continu, s'ha determinat que els esmentats soldats també faixin estada en la casa dels taulers del general de la vila, segons les seves possibilitats [...], amenaçant-los amb represàlies.

A l'abril, enviaren novament un home a Barcelona⁽³⁵⁾, *suplicant al governador de Catalunya que miri amb ulls desapassionats los treballs de la terra i les vejacions que nos fan los soldats.*

Aquells anys degueren ser molt difícils, tant pels habitants de Palamós com pels propis soldats de guarnició, especialment pel que fa a l'alimentació. Per una part el preu del blat s'havia disparat i, per l'altra, els habitants de la vila havien arribat a un alt grau d'esgotament financer i ja no tenien diners per a poder proveir-se'n. En una reunió del consell general, l'any 1647⁽³⁶⁾, ja havien acordat repartir entre els veïns tot el blat que tenien "embotigat".

Precisament, el 1649⁽³⁷⁾, hi hagué un fet que és un bon exemple de la penúria de les tropes de guarnició a la vila. El capità del regiment de Mirapeix, Francesc Vilarsel, en absència del governador de la plaça, demanà i finalment prengué, pel manteniment de les tropes, 34 quarteres de blat d'una barca que hi havia al port de Palamós. El patró de la barca, que tenia ordres dels aprovisionadors de portar-lo a Barcelona, recomanà al capità utilitzar la farina que tenia en els seus magatzems. Aquest li contestà que la farina no era bona per a fer el "pa de munició" i per això havia de prendre'l. En altres ocasions, els soldats rebien el blat completament florit, per haver-se mullat d'aigua del mar durant el transport i havien de confiscar el poc que posseïen els civils de Palamós i de les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega.

A finals del 1649, Barcelona començà a ser greument assetjada per les tropes del rei castellà. Els diputats del Principat demanaren ajut al consell de Palamós⁽³⁸⁾, que acordà enviar quatre homes, als quals donà 100 rals d'entrada i quatre rals de paga cada dia i també els armà convenientment. Durant l'any 1650 la vila envià al comú de dipòsits de la ciutat de Barcelona, 2.015 lliures⁽³⁹⁾, i el setembre de 1651⁽⁴⁰⁾, el governador militar del Principat ordenà al consell general de Palamós una lleva de soldats per ajudar la ciutat de Barcelona. S'acordà enviar-hi tres soldats més.

(35) AMP.C4; 17/4/1648.

(36) AHG NP, núm 244; 26/5/1647.

(37) AHG NP, núm 248; 16/5/1649.

(38) AHG NP, núm 248; 10/10/1649.

(39) AHG NP, núm 250; 26/12/1650.

(40) AHG NP, núm 252; 11/8/1651.

Mentrestant i gràcies al nou governador de la plaça, el mussur de Xetuarre⁽⁴¹⁾, s'encetà un petit diàleg per a la reducció del nombre de tropes estacionades a la vila. El governador oferí als jurats canviar les companyies del Rosselló, que estaven allotjades a la vila, pel terç de Burell que era a Palafrugell, menys 27 cavalcadures que restarien allà. El consell no ho va dubtar gens ni mica i acceptà el canvi. El governador encara va fer una altra proposta: si la vila construïa una paret a la bretxa que hi havia a la muralla, pel costat del rec d'en Roger, i cobria les despeses, ell faria el possible perquè la vila hagués de pagar menys per al manteniment del "batalló"⁽⁴²⁾.

Les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega no varen pas lliurar-se del manteniment de les tropes. Així, per les actes del consell general d'ambdues parròquies, corresponents als anys 1647 al 1652, es fa palès que el tocava fer talls molt sovint per recaptar diners per al manteniment dels cavalls⁽⁴³⁾.

Aquests són alguns dels impostos i de les protestes que tinc anotats:

-març 1647. Dotze lliures per la civada de la cavalleria.

-maig 1647. Tall per al farratge dels cavalls de la infanteria de Palamós.

-maig 1647. Tall per al "batalló".

-maig 1647. Tall per al "batalló".

-agost 1647. Tall per a la palla dels cavalls dels capitans que eren a Palamós.

-març 1648. Protesta per les ordres del governador de Catalunya referents a nous allotjaments de soldats que estaven de guarnició a Palamós, a més a més dels que ja hi havia.

-juliol 1651. El consell de les parròquies, atès les ordres rebudes del mussur de Verges, pel que se'ls manava proveir de palla i civada els cavalls que estaven de guarnició a la vila de Palamós i davant la impossibilitat de complir-les, *per tenir les forces extenuades per les moltes despeses extraordinàries que per raó de la guerra són ofertes i cada dia s'ofereixen i no haver en el terme de dites parròquies collita de civada en el present any*; acordà que els cavalls s'allotgessin a casa dels habitants de dites parròquies, *segons el poder de cadascun, donant*

(41) AMP.C4; 23/8/1651.

(42) La "bretxa" ocupava una tros de terra, quasi sempre embassat per les clavegueres de la vila, que estava situat entre el començament del carrer Major, junt la Plaça dels Arbres, i el començament del carrer Nou, a la cruïlla amb l'avinguda Onze de Setembre.

(43) AHG NP, núm 244; 19/3/1647, 1/5/1647, 25/5/1647, 31/5/1647 i 18/8/1647; núm 245; 22/3/1648; núm 252; 9/7/1651 i 11/8/1651; i núm 253; 18/2/1652.

palla, tan solament, per no haver civada ni diners per a comprar-ne.

-agost 1651. Es donà al governador de la plaça de Palamós, per l'aliment dels cavalls de la guarnició de dita vila, un quintà de palla i, cada mes, 10 quartans de civada.

-febrer 1652. El consell acordà donar als soldats que hi havia per les terres de Girona, 12 rals cada dia, durant 24 dies.

El 1652, any de la pesta a Palamós, la ciutat de Barcelona caigué a mans de les tropes del rei castellà i, un any després, ja hi havia a Palamós tropes irlandeses sota la bandera d'Espanya i, per tant, els palamosins tornaven a estar sotmesos, altra vegada, als allotjaments i el manteniments de tropes. En aquesta ocasió, alguns oficials foren enviats a diverses cases de Sant Joan. Això causà el consegüent malestar dels seus habitants i originà enfrontaments entre ells, segons queda reflectit a les actes del consell de les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega. Entre els mesos de gener i febrer del 1653, quan ja havien entrat les tropes del rei castellà, el consell de les parròquies acordà, el 30 de gener, que *per quan la dita Universitat se troba tant oprimida d'allotjaments de soldats, es decideix posar i allotjar soldats també a la casa d'Antic Bofill, propietari del mas Bofill, segons les seves possibilitats*⁽⁴⁴⁾. El 9 de febrer, que *atès que el capità de la companyia dels irlandesos que estan allotjats en les presents parròquies, està a l'hostal a despeses de dites universitats i atès que el gasto que dit capità fa és gran i no se troben diners, en nom de dita Universitat a for de censal, i que per a sustentar aquell s'hauria d'empenyorar molt dita Universitat, determinen que s'allotge aquell per les cases ben vistes al consell estret de dites parròquies i per aquell elegidores*⁽⁴⁵⁾. L'11 de febrer, els jurats de Vila-romà es dirigien a Antich Bofill i li digueren que, *tenint ordres expresses del consell general i en nom de les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega, l'interpel·len que en virtut d'una bulleta pels jurats feta al capità de la companyia de soldats que avui estan allotjats en dites parròquies, perquè s'allotgi en la seva casa, l'accepti i obeeixi. Altrament i en nom de dita Universitat, posaran al capità a l'hostal a despeses d'Antic Bofill. La muller d'Antic Bofill va respondre que per ara no pot acceptar-lo perquè el seu marit no hi és i quan arribi es farà el que sigui de justícia*⁽⁴⁶⁾.

El 1653, a més a més dels irlandesos, arribaren a Palamós una gran

(44) AHG NP, núm 259; 30/1/1653.

(45) AHG NP, núm 259; 9/2/1653.

(46) AHG NP, núm 259; 11/2/1653.

quantitat de tropes alemanyes, flamenques, napolitanes, milaneses i espanyoles, amb artilleria i cavalleria. En el port hi havia un continu moviment de galeres de diverses nacionalitats. Els oficials residien a la vila, juntament amb les seves famílies; poc després varen nèixer un bon grapat de criatures alemanyes, flamenques i valones.

El 1658, un any abans de la firma del tractat del Pirineus, encara hi havia tropes franceses a l'Empordà i l'armada francesa es passejava per les costes de Catalunya. Els habitants de Palamós, segons resolució del 5 de setembre, armaren un bergantí i possaren Antoni Pi, mariner de de la mateixa vila, com a capità, i vuit homes més, i els ordenaren sortir mar endins per impedir que l'armada pogués donar ajut a les seves tropes de terra⁽⁴⁷⁾.

Després del tractat dels Pirineus hi hagué un breu període de calma. El port de Palamós era visitat sovint per esquadres del regne d'Espanya que feien el trajecte entre la península i Itàlia. Així, el 26 de gener de 1666 hi fondejà una gran flota de galeres del regne de Nàpols, comandada per l'almirall i capità general, Joanetin Doria⁽⁴⁸⁾.

En aquesta època s'acabà de construir la ciutadella a "sa Punta"⁽⁴⁹⁾, fortalesa destinada a defensar el port i la vila.

Referent al problema dels allotjaments, sembla que no tenia remei. Per tractar de solucionar-ho, per enèsima vegada, el consell de la vila, reunit el 27 de juliol de 1670⁽⁵⁰⁾, acordà enviar dos homes a parlar amb el duc de Sessa, comte de Palamós i, aleshores, Capità General del Principat de Catalunya. Li demanaren llicència per a construir casernes on allotjar els soldats i així treure d'una vegada els soldats de les cases particulars, com s'acostumava fer en altres places d'armes de Catalunya⁽⁵¹⁾.

Tres anys més tard es congregà el consell general de la vila de Palamós⁽⁵²⁾ i, amb l'aprovació del duc de Sessa, s'acorda, *que las 625 doblas d'or que valen 2000 lliures de plata forta, a rahó de 32 reals plata forta la dobla, los quals lo dia present an rebut y firmat apocha al honorable Joan Valentí, negociant de dita vila, en poder del notari baix scrit, resten y estigan en poder de dits jurats, y de aquelles no lliuren ni paguen diner algú sinó per la fabrica dels dos cortels*

(47) AHG NP, núm 265; 5/9/1658.

(48) AHG NP, núm 273; 26/1/1666.

(49) AHG NP, núm 255; 3/1/1687.

(50) AHG NP, núm 280.

(51) AMP.C4, pàg 133; 25/7/1670.

(52) AHG NP, núm 268; 6/8/1673.

fahedors, sinó ab orde y polissa y libransa del honorable Miquel Caner y de dit Joan Valentí [...], també determinen, que dits dos cortels se fassan, ço és, los de la Cavalleria en lo Palau de la present vila y lo de la Infanteria dintra lo fort de la Ciutadela, conforme lo decret tenen per a daçó de sa Exelencia i donen facultat als esmentats jurats i consell de, fer desenas dels habitants de la vila per treballar en dits cortels, donant a cadahú per son treball, los dias y treballaran, lo que aparexará a dits honorables jurats y consell stret, anomenant una persona, a ells ben vista, que sen fagi càrrec dels treballs.

El juliol del 1673 es realitzà el canvi de comandament de la Plaça de Palamós⁽⁵³⁾. El mestre de camp, Gerardo Dranberch, la lliurà al també mestre de camp, Pablo Guautier, nou governador, a qui donà les claus de la vila i de la ciutadella, les claus dels magatzems, amb totes les municions, “pertrexos” de guerra, queviures i altres coses. A més a més, li feu lliurament de 14 peces d’artilleria de bronze, 4 de ferro i la fusta de reserva per caixes de l’artilleria; també 3000 escuts de plata.

Durant el mes d’octubre es començà a buscar el lloc adient per a la construcció de les casernes⁽⁵⁴⁾. En Simon Gautier i en Joan Ros, mestres de cases de la “fàbrica” del rei a la vila de Palamós, a instàncies i requeriments del notari Pere Gallart, reconeixien un terreny amb parets, situat darrere les cases de la Notaria de la vila, per la part de llevant, propietat de l’esmentat Pere Gallart (es tracta de l’actual illa de cases entre els carrers Enrajolat i Quarter). El 5 de novembre, a instàncies del mateix Pere Gallart, Ramon Vilanova i Esteve Antoniet, pagesos de Vila-romà, varen fer la visura de l’esmentat terreny per tal de valorar-lo i informar els jurats Josep Bassó, Joan Facundo Casanovas i Pere Solivera, encarregats d’elegir el lloc adient. El capità enginyer militar, Lorenzo Possi, responsable de les fortificacions de la vila de Palamós, també el va reconèixer.

Sembla que per fi es va determinar la construcció de la nova caserna de cavalleria a la vora d’on hi havia les ruïnes de l’antic Palau reial de Palamós, a tocar la plaça del Forn. Al menys aquesta és la conclusió que es pot treure de l’acta de la reunió del consell general dels habitants de Palamós que es celebrà l’ú de juliol de l’any 1674⁽⁵⁵⁾, reunit al lloc anomenat vulgarment “los Cortels nous”, a prop de la *magnam occupationem Ecclesia parrochialis dicta vila*. Pel que fa a la d’infanteria, se’n

(53) AHG NP, núm 268; 5/6/1673.

(54) AHG NP, núm 268; 21/10/1673.

(55) AHG NP, núm 269; 1/7/1674.

va construir una secció a l'esmentada illa de cases de l'actual carrer Quarter.

El mateix any va passar un fet que demostra fins a quin punt havien arribat els conflictes entre els militars i la vila i, àdhuc, amb l'estament eclesiàstic. El dia 29 d'agost⁽⁵⁶⁾, el notari aixecà acta del fet següent: *El prevere i ecònom de Palamós, Antoni Sans, estant dins l'església de Palamós i davant Paulo Gautieri, general d'artilleria i mestre de Camp de la plaça militar de Palamós, li diu que no gosi obrir o trencar les portes de la sagristia de l'església per treure a Jeroni Chero, soldat milanès, refugiat aquí. El general li respon que si no li lliura a aquest soldat trencarà les portes i el traurà, per ser un assassí i per haver-se passejat per la vila amb pistoles i espasa. El prevere va replicar que ell no farà tal cosa. El governador, tot seguit trenca les portes i treu el soldat donant-li moltes bastonades i portant-lo a la torra [ciutadella].* El notari feu constar que el prevere havia protestat llargament.

Un altre cas d'enfrontament degut als allotjaments: el 13 de setembre del 1679⁽⁵⁷⁾, els jurats de Palamós varen anar a queixar-se al governador de la Plaça, Tomàs Palavasino, perquè havia ordenat canviar de casa a un capità i la seva muller sense el consentiment dels jurats. Segons era costum, els oficials de les tropes que estaven de plaça a Palamós habitaven a les cases de la vila, prèvia emissió d'una butlleta redactada pels jurats. El governador els envià a passeig i aquests decidiren queixar-se al Virrei i Capità General de Catalunya.

A més a més d'allotjar els oficials en cases particulars, els vilatans també havien de contribuir amb diners al manteniment del governador i la tropa, com si fos el sou. Així, el 1674⁽⁵⁸⁾, el consell de la vila acordà donar al governador de la plaça, el napolità Pablo Gautier, 100 lliures al mes per les seves despeses i les de la tropa. Com a contrapartida, el governador prometé no imposar-los cap més càrrega econòmica o d'altra mena que perjudiqués a la Universitat. Un any més tard⁽⁵⁹⁾, el tinent general Juan Bautista Moreno, governador interí de la plaça per haver mort Pablo Gautier, rebia tan sols 60 lliures al mes, però quan, el 9 de maig de 1675, arribà el nou governador de la Plaça, Tomàs Palavesino, els reclamà altra vegada les 100 lliures mensuals⁽⁶⁰⁾.

(56) AHG NP, núm 269; 29/8/1674.

(57) AHG NP, núm 282; 13/9/1679.

(58) AMP.C4; 30/8/1674.

(59) AMP.C4; 2/2/1675.

(60) AMP.C4; 14/5/1675.

ALGUNS DELS GOVERNADORS DE LA PLAÇA D'ARMES DE PALAMÓS
(1645-1693)⁽⁶¹⁾

Conec els que segueixen:

Joan de Margarit i Almar (1645); Mussur de Xetuarre (1651); Marc Antoni Janaro (o Genaro), mestre de camp del terç d'infanteria napolitana (1654); Juan Salamanques, mestre de camp d'infanteria (1655); Bautista de Mata, general (1668); Carlos Assucre, mestre de camp (1670); Carlos Dranberg, mestre de camp (1671-1673); Pablo Gautier, mestre de camp (1673-1675+); Juan Bautista Moreno, tinent general (governador interí) (1675); Tomás Palavesino; el general d'artilleria Manuel Fonseca, general d'artilleria (1675-1679) (governador interí, 1677); Rodrigo Ordoñez de Lara, general d'artilleria, va morir a Palamós (1681+) (fou enterrat al convent de Nostra Senyora de Gràcia); Francisco Bernardo Barona, general d'artilleria (1682-1684); Pedro Rubí (Rovi), general (1686-1689); Lorenzo Britos, general d'artilleria (1693).

Entre d'altres militars, cal esmentar Thome Casnedi, mestre de camp (1680), cap d'un terç d'italians i també els sergents majors de la plaça de Palamós, Juan de Angulo (1663); Josep Vila (1667); Lluís Ramon de Moncada (1670); Tomas Altaver (1685+); Juan Antonio de Vidal y de Aranda (1690).

El tema de les casernes va prolongar-se molt de temps. En el mes de novembre del 1678, el consell "estret" determinà que Jacint Oliver anés a Barcelona a veure sa "Excel·lència" per la qüestió de la nova caserna d'infanteria que s'havia de construir⁽⁶²⁾. El mes de maig del 1685, el consell i jurats decidiren comprar la botiga dels Miradors de Joan Facundo Casanovas i la de Joan Vidal, mestre d'aixa, per fer-hi els quarters dels militars de *presidio* de la vila⁽⁶³⁾. La compra no es va fer fins dos anys més tard⁽⁶⁴⁾; comprenia les tres cases de Joan Facundo Casanovas, que estaven junt a les restes del Palau reial, on volien aposentar el sergent Major i els capitans de la plaça. Però, com que no hi havia prou espai, hagueren de comprar encara una altra casa més⁽⁶⁵⁾. En

(61) APP. Ò1; AHG NP, núm 280; AMP.B-4; 8/3/1644; AMP.C4; 23/8/1651; AHG NP, núm 276; 16/1/1668, núm 268; 5/6/1673; AMP.C4; 2/2/1675, 14/5/1675; APP.Ò4; 27/8/1681; AHG NP, núm 284; 14/7/1682, núm 274; 8/9/1684, núm 285; 5/5/1686, núm 257; 1689 i núm 288; 7/6/1693. L'any que figura darrere de cadascun dels noms dels governadors es correspon amb el del document o escriptura on se l'esmenta; per tant, és possible que gaudís d'aquest càrrec uns anys abans o després.

(62) AMP.C4; 20/11/1678.

(63) AHG NP, núm 275; 12/5/1685.

(64) AMP.C4; 6/8/1690.

(65) AMP.C4; 30/8/1690.

el llibre d'anotacions del consell de la vila i amb data de 30 d'agost de 1690, feren constar que el sergent Major no volia anar-se'n de la casa que habitava i que no ho faria a no ser que li ordenés el propi governador militar de la Plaça. El consell féu anotar que estava "molt desconsolat" per aquestes actituds i que voldria treure d'una vegada tots els oficials de les cases particulars per les enormes despeses que suposaven.

Durant la dècada de 1680 a 1690, passaren per Palamós tropes ben diverses: un terç de napolitans, manat pel mestre de camp Thomas Gasnedi (1680-1685..)⁽⁶⁶⁾; una companyia del terç de Granada, manat pel mestre de camp Diego Antonio de Viana⁽⁶⁷⁾; una de soldats de Granollers⁽⁶⁸⁾; una de la ciutat de Cervera⁽⁶⁹⁾; una de les vegueries de Manresa i Vilafranca del Penedès⁽⁷⁰⁾; el terç de la Diputació⁽⁷¹⁾; etc.

El 1693⁽⁷²⁾, enmig d'aquest malestar i havent entrat els francesos per enèsima vegada a l'Empordà, els habitants de Palamós observaren atònits com el seu governador militar, Lorenzo Britos, complint ordres del marquès del Conflent, enrunava cases i feia *cortaduras*, preparant la defensa de la vila envers els exercits francesos que, en aquell moment, ja estaven a l'altra banda del riu Ter. Segons dades de diferents historiadors, a la vila i ciutadella de sa Punta hi havien uns 3000 soldats, la majoria del terç de napolitans que ja feia anys estaven de guarnició a Palamós.

Els francesos, comanats pel mariscal de camp, duc de Noailles, varen guanyar la batalla del Ter. Els soldats de l'exèrcit espanyol fugiren sense ordre ni concert i, en comptes de replegar-se i donar ajut a Palamós, es retiraren cap a Barcelona, deixant la vila en inferioritat de forces davant els exèrcits francesos. El mariscal Noailles, després d'ocupar Verges i Torroella de Montgrí, continuà en direcció sud, assetjant Palamós a partir del dia 30 de maig. La batalla fou aferrissada, amb moltes pèrdues per part dels francesos, que varen entrar i sortir de la vila més d'una vegada, rebutjats pel gran coratge dels defensors. Els francesos, però, la prengueren a l'assalt el 8 de juny de l'any 1694⁽⁷³⁾. En el llibre d'Òbits de la parròquia no hi figura cap civil mort durant l'atac, això vol dir que

(66) AHG NP, núm 282; 3/9/1680. APP.Ò4; 8/3/1683 i 18/2/1685.

(67) APP.Ò4; 2/6/1684 i 25/8/1684.

(68) APP.Ò4; 18/7/1684.

(69) APP.Ò4; 31/8/1684.

(70) APP.Ò4; 24/9/1684.

(71) APP.Ò4; 27/12/1693.

(72) AHG NP, núm 327; 8/4/1730.

(73) APP.Ò1. 8/6/1694.

tots ells sortiren de la vila abans de l'assalt. Entre els militars, cal esmentar la mort del capità del terç de napolitans, Gabriel Carraro, personatge molt conegut i apreciat a Palamós⁽⁷⁴⁾.

Però la presa de Palamós no havia estat consumada del tot, ja que la majoria dels defensors (probablement uns 1400) es refugiaren a la ciutadella de sa Punta (junt el far) i des d'aquesta posició bombardejaren els francesos que estaven dins la vila. Aquesta segona batalla va durar, segons diferents fonts, fins el dia 10 de juny en què es rendiren al mariscal Noailles. En el combat va morir l'artiller palamosí, Josep Martí⁽⁷⁵⁾.

La defensa de la vila i ciutadella fou tan heroica que el rei francès, Lluís XIV, va fer batre una moneda en commemoració de la batalla. En una de les cares hi portava escrit *Palamo vi capta*.

De totes maneres, cal remarcar que els francesos coneixien molt bé l'estructura de la vila i la importància de les seves defenses, i també per on podien entrar més fàcilment, ja que havien estat a Palamós, des de l'any 1643 fins el 1652, com a aliats dels catalans durant la guerra dels Segadors.

Després de la presa de la vila, una part de les tropes franceses es va quedar de guarnició. Entre d'altres unitats cal esmentar la guàrdia del duc de Borbó i unitats del regiment de Navarra, del batalló de la Mota⁽⁷⁶⁾.

Entre finals de març i principis d'abril del 1695 (possiblement del 1 al 4 d'abril)⁽⁷⁷⁾, essent governador de la plaça el francès Isach Lagine⁽⁷⁸⁾, les tropes espanyoles, anomenades vulgarment “miquelets”, assetjaren Palamós. Aquest fet és esmentat sempre en la majoria de les escriptures dels notaris de Palamós relacionades amb cases enrunades o testimonis de particulars. Fou precisament en aquesta darrera acció, quan varen ser definitivament enrunades totes les defenses de la vila: muralles, baluards, casernes i la ciutadella, amb el primer convent dels Agustins; no varen deixar cap paret dreta. Això va beneficiar els francesos que, d'aquesta manera, si tornaven a envair l'Empordà, com efectivament va passar al cap de pocs anys, al menys no trobarien una resistència tan aferrissada per conquerir novament la vila.

El 1696, el rector de Sant Joan, Antoni Baró, home que li agradava escriure “notes pel record i consuetes” dels esdeveniments de la

(74) APP.Ò4; 8/6/1694.

(75) APP.Ò4; 17/6/1694.

(76) APP.Ò4; 7/7/1694, i 1/8/1694.

(77) AHG NP, sc; 18/1/1695.

(78) APP.Ò4; 1/4/1695. AHG NP, s.c; 12/10/1695.

parròquia, escriví que, estant malalt i amb febre, el dia 11 de setembre de l'esmentat any va anar a la Vall d'Aro per parlar amb el príncep de Vendome, general francès, per demanar-li que relaxés als veïns de la parròquia i els de Vall-llobrega de les feixugues càrregues del manteniment dels soldats francesos i per fer més suau l'estada d'aquests. El mateix va fer el dia 6 d'octubre, quan tot l'exercit francès estava acampat a la parròquia de Vila-romà i finalment el dia 19 del mateix mes a Peratallada. Diu que va aconseguir més del que es pensava.

Les tropes franceses es retiraren de Palamós i rodalies el mes de gener del 1698⁽⁷⁹⁾. En els tres anys i mig que varen governar la vila i parròquies veïnes, prohibiren molts dels costums dels habitants, entre d'ells, les processons i, fins i tot, els privilegis de la vila.

En aquest temps, Palamós era una muntanya de runes, amb la majoria de les cases deshabitades o sense sostres. Els pocs habitants qui vivien estaven carregats de deutes, provocats pels impostos i per la manutenció de les tropes invasores. En aquest context es començà la reconstrucció de la vila, desenrunant tot el que havien estat murs, fossats, "estacada" i baluards, i fent nous habitatges. D'aquesta manera, la vila començà a agafar la configuració actual, formant-se la Plaça dels Arbres (on abans hi havia hagut el Portal de la Bassa i el baluard d'entrada a la vila i l'antiga capella de Sant Sebastià), allargant-se els carrers dels Molins, de l'Hospital, de l'Allada i de la Bombarda (ara Mauri Vilar), en direcció al Pedró. També es prolongà el carrer Major en direcció a la Planassa (actual carrer Tauler i Servià), amb la desaparició del Portal del Mar. Per altra part, també es formaren els carrers de la Bateria, Nou i Perill i s'obrí de nou l'actual carrer de Cervantes, que s'havia desviat per construir murs i baluards. Els jurats de la vila varen vendre a particulars les restes de la caserna del carrer Enrajolat i es construïren les cases que actualment estan envoltades per aquest carrer i el carrer Quarter.

Però, com ja era endèmic, tornaren a tenir guarnició i allotjaments, set soldats a cavall, l'any 1701. Com era acostumat, els palamosins es queixaren al seu comte, el qual els proposà⁽⁸⁰⁾ un pacte beneficiós per a tots: que la vila pagués una part de la reparació del moll a canvi de treure els soldats que hi estaven de guarnició. Després de discutir la proposició, el consell va acceptar-la i envià al comte una carta amb les seves

(79) Arxiu parroquial de Santa Eugènia de Vila-romà (APS). Consuetes del rector de Sant Joan, Antoni Baró.

(80) AMP.C4; 17/4/1701. El comte, que gaudia d'influència a la cort de Madrid, podia segurament aconseguir un tracte beneficiós per a Palamós.

condicions⁽⁸¹⁾.

Mentrestant, havia mort el rei Carles II sense descendència i esclatà la guerra de Successió. Catalunya va posar-se de part de Felip V, nét del rei francès Lluís XIV (el que va fer batre la medalla commemorativa de la presa de Palamós, l'any 1694), el qual celebrà corts a Barcelona (1701-1702). Però, els catalans, l'any 1705, canviaren les seves preferències i passaren a defensar la postura de l'altre pretendent, Carles III (de Catalunya i Aragó), germà de l'arxiduc d'Àustria, al qual varen jurar obediència. Això provocà l'enèsima entrada de tropes franceses a les nostres contrades.

Aquesta vegada els francesos no varen pas assetjar la vila, perquè ja no tenia murs, però per contra destrossaren tots els conreus al seu pas quan anaven a assetjar Barcelona. Alguns veïns de Palamós⁽⁸²⁾, Josep Carreras, de 60 anys, jurat primer, Josep Pagès i Antoniet de 44 anys i altres declararen que, *en el mes de març de l'any 1706, l'armada de les tropes franceses estigué acampada en el terme de Palamós, 5 o 6 dies, posant les tendes pel mig dels camps i fent mal bé molts sembrats. A més a més, la cavalleria i altres cavalcadures i carruatges també hi transitaren fent molt mal als camps. També és cert que el 18 del corrent mes de maig, dita armada de França, juntament amb altre armada del duc d'Anjou passaren per dit terme i comtat de Palamós, fent molt mal als camps i vinyes, esclafant-ho tot, especialment la cavalleria i carruatges que varen fer diferents camins pel mig dels camps.* El rector de Santa Eugènia de Vila-romà, Antoni Baró, també ho anotà en el llibre de Baptismes (1698...), *el dia 25 de març de l'any 1706, el duc de Noailles, general de les tropes auxiliars de França, a favor del rei Felip V, començà de venir a Palamós i a esta parròquia, i l'endemà, dia de divendres de Passió, arribà tota l'armada o exercit i acamparen aquí, amb tals desordres mai vistos. Els pobres pagesos han perdut més que en les passades guerres, ja de vi i oli vessat, i també bous i altres animals i palla i llenya per la manutenció de les tropes i, a més a més, els carregaren de bastonades. El dilluns Sant, pel matí, les tropes varen sortir cap a Treumal, on hi hagué moltes escopetades i varen anar a fer nit a Santa Cristina, on també feren molts de malfets, més que aquí. Seguidament anaren a assetjar Barcelona on es troba Carles III i allí s'ajuntaren amb les tropes de Felip V [...]. El general M. de Segal habitava a la casa de Pere Carles de Sant Joan. També afegeix, amb*

(81) Veure còpia de la carta a l'Apèndix I.

(82) AHG NP, núm 305; 1706.

data del dia 17 de setembre, que l'exèrcit del duc de Noailles encara estava acampat fins a Palafrugell.

Potser el record de les contínues rapinyes i malifetes de les tropes franceses per l'Empordà, va ser una de les múltiples raons perquè els habitants d'aquestes contrades donessin suport a les tropes aliades de Carles III. Així, el 1708, ja hi havia a Palamós soldats d'aquest rei⁽⁸³⁾. En pocs anys, fins arribar l'any 1715, hi hagué un continu moviment de tropes d'un i altra pretenent. El novembre del 1708, hi havia el regiment del comte-general de Chelart i, al llarg dels anys 1709 i 1710, els dragons alemanys de Bohèmia, de l'emperador Josep d'Àustria⁽⁸⁴⁾. Els anys 1711 i 1712, tropes franceses i holandeses del regiment de Quercy⁽⁸⁵⁾. Durant una bona part del 1712 hi tornaren les tropes partidàries del pretenent Carles III, en aquest cas, el terç d'Aragó⁽⁸⁶⁾. Els anys 1713 i 1714, altra vegada tropes franceses i suïsses, entre elles el regiment de granaders de Ponthier⁽⁸⁷⁾. El mes de juliol de 1714, la vila encara estava sota l'obediència del rei francès⁽⁸⁸⁾, però el 1715 ja havien entrat definitivament les tropes espanyoles del rei Felip V, entre elles el regiment de granaders de Valladolid⁽⁸⁹⁾, que es quedaren a Palamós fins passat l'any 1721⁽⁹⁰⁾. El 1719, els jurats varen rebre l'ordre d'allotjar un esquadró del regiment del Camí de Santiago i el 1728 al coronel i 50 dragons del regiment de Bèlgica⁽⁹¹⁾.

LLISTA DE PARTICULARS DE PALAMÓS QUE TENIEN OBLIGACIÓ D'ALLOTJAR OFICIALS DE PAS O DE GUARNICIÓ (1755)⁽⁹²⁾

He trobat els que segueixen:

Pere Cadanet i Agustí, confiter; Miquel Fina; Llorenç Pagès i Antoniet; Pau Baulida; Marianna Pagès i Gallart, vídua de Josep Pagès i Gallart, sots-delegat de Marina (quan vivia el seu marit estava exempt pel seu càrrec).

(83) AHG NP, núm 308; 1708.

(84) APP.Ò4; 12/1709 i 1/1710.

(85) APP.Ò4; 14/3/1711 i 30/1/1712. APS. Llibre de comptes de Nostra Senyora del Jovent. 1708.

(86) APP.Ò4; 9/6/1712.

(87) APP.Ò4; 29/12/1713, 9/2/1714 i 19/5/1714.

(88) AHG NP, núm 316 ;3/7/1714.

(89) APP.Ò4; 5/1/1715.

(90) AHG NP, núm 321.

(91) AMP. Correspondència; 6/11/1728.

(92) AHG NP, núm 351; 6/10/1755.

Eren exempts d'allotjament:

- Pere Pagès i Solivera, advocat i jutge de la cúria de Palamós.
- Josep Estany i Torres, metge. Segons un decret de l'any 1753 estava exempt. En aquest any era regidor. A més a més, era graduat per la universitat Real i Pontifícia.
- Joan Carreras, batlle de la vila. Molt vell.
- Pere Botet, apotecari. Per privilegi especial del rei.
- Josep Prats, escrivà i administrador de la reial Duana.
- Rosa Castelló i Moret, vídua de Josep Castelló, exempta per l'Intendent General per haver mort, el seu marit, en l'atac dels anglesos, l'any 1742.
- Simó Moret, cirurgià, que tenia el servei del Correo, per això estava exempt.

També estaven exempts, per privilegi reial,⁽⁹³⁾ els mestres d'aixa i les seves famílies i els aprenents d'aquest ofici, quan estaven al servei del rei.

Segons una altra llista d'uns anys abans, les cases destinades a allotjament d'oficials eren les de: Joan Carreras, Josep Gallart, Miquel Fina, Antoni Olivós, Llorenç Antoniet, Salvi Agustí, metge, Josep Castelló, Pere Pagès i Solivera, advocat, Rosoleia Pons i Francesca Baulida.

Les destinades a l'allotjament de soldats: Damià Tauler, Francesc Agustí, Pere Montaner, Sebastià Murtra, Pau Rovira, Joan Gener, Esteve Margarit Martí Bartra, Boi Rovira, Pere Ferrer, Francesc Alsina, Pere Salamó, Joan Serrabella, Salvador Avellí, Nicolau Montaner, Baptiste Sicars, Vicenç Cama, Joan Bataller, Cristòfol Bessa, Antoni Savalls, Francesc Gamira, Domingo Batlla, Pere Joan Prats, Joan Vidal, Martí Sicars, Antoni Garrell, Pere Crosa, Joan Marull, Josep Vilar, Francesc Nadal, Miquel Pairó i Antoni Alabau.

El general Noailles, fill del mariscal que va conquerir Palamós l'any 1694, fou nomenat pel rei Felip V, l'any 1710, plenipotenciari seu a Catalunya, amb tota mena de poders per acabar definitivament amb el rebuig dels catalans envers el rei. Per la importància dels documents i edictes que va fer publicar i pregonar a totes les viles i en especial a Palamós, en fem la transcripció a l'apèndix⁽⁹⁴⁾. Després d'aquest nomenament, el general va decretar un indult general per als qui

(93) AMP. Correspondència. 18/1/1740.

(94) AHG NP, núm 599. Veure l'apèndix II.

lliuressin les armes, però com que encara hi havia sometents que assassinaven soldats francesos, va fer publicar un edicte a la plaça pública de la vila de Palamós, el dia 5 de gener del 1711⁽⁹⁵⁾, donant-los l'última oportunitat.

La destrucció de les muralles i la ciutadella de Palamós, l'any 1695, va salvar la vila de la seva completa destrucció. El no disposar de defenses i, per tant, no ser considerada objectiu militar important, no va haver de patir cap altre setge, especialment entre els anys 1695 i 1715, època en què a l'Empordà hi havia un continu canvi de domini entre les tropes d'un i altre prenent.

En morir el seu germà, l'emperador Josep I d'Àustria (1711), Carles III va heretar tot l'imperi. Els anglesos, que eren els seus aliats, ja havien signat el tractat d'Utrech i, per tant, Carles III no va tenir altre alternativa que arribar a un acord amb França, retirant totes les seves tropes de Catalunya i deixant els catalans en mans dels francesos i del rei Felip V.

En aquest context i a partir del 1715, va començar quasi un segle de pau amb el país veí, però, en canvi, les costes espanyoles i les de la Mediterrània, en particular, quedaren indefenses davant un altre enemic, les naus corsàries angleses.

Pel que fa a les naus pirates algerines, a part que des de sempre havien fet incursions per les costes de Palamós, durant la primera meitat del segle XVIII les intensificaren, degut que la Mediterrània ja no era el mar dominat pels catalans o espanyols, sinó pels anglesos, que no feien res per impedir les rapinyes dels algerins.

El 1714 va ser un any especialment dolorós pels habitants de Palamós, per la pèrdua d'alguns pescadors de la vila, segrestats per una nau algerina. El relat d'un ex-captiu dels moros ens permet gaudir dels detalls del que va succeir.

El 8 de novembre de 1714, Emmanuel de França, portuguès de 27 anys, arribà a Palamós camí del seu país. Va declarar al notari⁽⁹⁶⁾ que, *el mes de setembre, prop passat, del corrent any de 1714, es trobava captiu o esclau en una nau de moros. Es tractava d'un vaixell armat d'Alger, anomenat El Sol i comandat per l'array Mehemet Tunil, renegat grec. En els últims dies del mes de setembre, aquest vaixell es trobava per les costes de Catalunya i, entre Barcelona i Palamós varen agafar un llagut amb 4 homes de Palamós. El mateix dia per la nit, davant Palamós, prengueren altres 3 homes d'aquesta vila. Ell va fer amistat amb aquests*

(95) Veure transcripció a l'Apèndix III.

(96) AHG NP, núm 316.

homes, en Nicolau Roca, Joan Agustí, Joan Bajandas, Nicolau Badia, Gaspar Ramis, Damià Savalls i en Llach de Calonge, i, fins hi tot, menjaven junts. El 21 d'octubre, entre Mónaco i Antibes, el vaixell pirata en que anaven captius es va topar amb una nau de guerra maltesa, anomenada Santa Caterina i comandada pel capità Andriano de Congone. Varen entrar en combat i el vaixell maltès va enfonsar el dels moros, negant-se més de 450 pirates i 43 esclaus cristians que eren captius dels moros. En el naufragi tan sols es salvaren 7 pirates i dos esclaus cristians, essent ell (l'atessant) un dels esclaus salvats. El motiu d'haver-se negat tanta gent fou degut al gran temporal que hi havia en aquell moment i a les dificultats de les llanxes de salvament del vaixell maltès per a replegar-los. Entre els negats hi havia els set homes de Palamós. En Nicolau Badia estava molt a prop d'ell quan es va negar, després de més de 4 hores d'estar nedant. El vaixell maltès va entrar en port a la rada de Tuló i el comandant li va donar la llibertat per anar-se'n a la seva pàtria. L'atessant es va embarcar en una barca genovesa i arribà a Palamós el dia en que fa aquesta declaració.

La vila va estar de dol aquest dia i, a l'església parroquial, es celebraren funerals i misses pels desapareguts. El rector va escriure una llarga nota en el llibre d'Òbits.

Aquest i altres fets succeïts a les costes catalanes, provocaren la reacció immediata dels governants, els quals ordenaren la construcció de barraques a diferents punts de la costa per vigilar la presència de naus foranes. Així es va crear un efectiu servei contra les incursions pirates. També s'establí una xarxa de correus entre les diferents viles costaneres per intercanviar informació. Aquesta xarxa ja havia estat activa devers l'any 1543, preveient un atac de l'esquadra turca. En els llibres del clavari hi ha anotats un gran nombre de pagaments per als serveis dels correus.

Però, malgrat la vigilància, les captures de naus i persones va continuar, si més no en menys força. Així, a títol d'exemple⁽⁹⁷⁾, cal esmentar la captura de Rafael Pagès i el seu fill quan tornaven a Palamós després d'haver servit a l'armada reial (1730) i, el 1732, varen prendre Antoni Riera Prats i Joan Prats Valentí.

La por als pirates, ja ben entrat el segle XVIII, va fer dictar curiosos bans, com l'avis del governador militar de Girona als regidors de Palamós, l'any 1739, que transcrivim a continuació⁽⁹⁸⁾:

Respecto de que pudiera la astúcia de los moros valerse de la oca-

(97) AMP. Correspondència; 1730-1732.

(98) AMP. Correspondència; 22/9/1739.

sión de hallarse nuestros mares ocupados por los navíos ingleses, que embarazan el que nuestras embarcaciones puedan causar a guardar la costa y hacer los moros alguna invasión de llevarse, con gran dolor nuestro, algunos cristianos que viviesen confiados en sus casas cerca de la marina, siendo justo poner todo el cuidado y aplicación para que no consigan su malvado intento y a este fin vivir prevenidos, prevengo a Vds, que reconozcan muy bien y registren todas las armas de esa villa, las pongan correspondientes y en buen estado de servir y se provean de pólvora y municiones de modo que, en cualquier rebato puedan estar prontos y hábiles todos los vecinos a quienes se reparten, que igualmente los socorrerá la partida que se halla destacada en esa villa, a pie o a cavallo, como conviniere, y para que no puedan lograr el sorprender, acaso algunos pobres que vivan en sus barracas en las cercanias del muelle, ni entrar en el embarcaciones sin que la villa sea avisada, repartiran Uds. entre todos los vecinos, sin excepción de ninguno, dos para todas las noches que estén el uno desde el anochecer hasta media noche y otro desde media noche hasta salir el sol, en la punta del muelle, con su arma bien prevenida para que, disparándola, pueda dar aviso, estando prevenidos los vecinos de que al tiro deberán acudir todos con sus armas a la punta del muelle.

Per comprendre fins a quin punt les naus pirates inquietaven les viles costaneres, cal esmentar el testimoniatge de Francesc Agustí, que havia estat batlle de Palamós fins l'any 1739, i de Josep Estany i Torres, sots-batlle i metge⁽⁹⁹⁾, fet l'any 1740. Declararen que el dia 20 de gener, Simon Alier, capità del pinc que servia el correu de Barcelona a Gènova, va veure, des del moll de Palamós, com dues fragates o xàvegues de moros atacaven dos llaguts de pescadors, davant la vila de Palamós. Va sortir ràpidament amb el pinc per donar-los caça. Finalment, aconseguí que els moros fugissin i deixessin en llibertat els pescadors i llurs naus.

El fet més important protagonitzat pels anglesos en aquesta època, fou l'atac de dues naus de guerra a la vila de Palamós, el 25 de juliol de 1742. Per la seva importància serà referit, amb tots els detalls, més endavant.

Les naus angleses, navegant amb absoluta llibertat per les mars de Catalunya, impediren el tràfic normal entre el port de Palamós i la resta de la Mediterrània. Així, el desembre del mateix any 1742⁽¹⁰⁰⁾, els jurats de la vila es queixaven al governador militar de Girona que no podien

(99) AHG NP, núm 340; 7/6/1740.

(100) AMP. Correspondència; 14/12/1742

pagar “la carga del Ganancial” perquè els patrons palamosins, per comptes de guanys, havien tingut moltes pèrdues en no poder navegar i comerciar com feien anys enrera. L’informaven que les naus angleses, apart de les destrosses del bombardeig, havien pres dos vaixells de Palamós amb les corresponents càrregues. Un d’ells davant Antibes (França) i l’altre a la platja de Pals.

Tot això va crear una psicosi general d’inseguretat que va durar molts anys. Contínuament estaven a l’aguait dels moviments dels vaixells anglesos.

Dos anys més tard de l’esmentat atac a Palamós, els regidors varen rebre un avis del governador general de Catalunya⁽¹⁰¹⁾ informant-los que la flota anglesa, amb 42 veles, comanada per l’almirall Matheus, estava a unes tres llegües enfront de Vilafranca de Nice. El 26 de maig, havia canviat el seu rumb cap a ponent, perdent-se de vista. El governador demanava que passessin l’avís de vila en vila, prevenint els governadors de les places d’armes, *que estén con el mayor celo y vigilancia, tomando sus providencias para el efecto, dándose la mano unos con otros, acudiendo a donde la necesidad lo pidiese y me daran puntual aviso de cualquier novedad que ocurra sobre el asunto.*

Com a dada curiosa i per veure fins on arribava l’astúcia dels anglesos, cal esmentar que, el 1747⁽¹⁰²⁾, un dels seus vaixells de guerra, de 40 a 60 canons, va capturar un pinc català davant les costes de Llançà. Després d’armar-lo i amb la bandera espanyola desplegada, entrava als ports i saquejava totes les naus que es posaven al seu abast.

En el període comprés entre els anys 1630 i 1740, els habitants de la vila i de les parròquies veïnes de Vila-romà i Vall-llobrega varen estar implicats, quasi sempre, en accions bèl·liques dels exèrcits francesos, anglesos, espanyols, austríacs, italians i un llarg etcètera, que els deixaren completament arruïnats, amb les cases i conreus destrossats. Molts veïns fugiren cap a altres viles o ciutats de Catalunya, altres s’enrolaren a l’armada reial i, uns quants, anaren fins i tot a Amèrica, allunyant-se d’aquest caos de guerra.

Malgrat això, els qui varen romandre a la vila començaren la feixuga tasca de reconstrucció i, a l’ensem, continuaren la tradició comercial i marinera que havia estat el motiu del naixement de Palamós.

(101) AMP. Correspondència; 1/6/1744

(102) AMP. Correspondència; 12/6/1747

BOMBARDEIG DE LA VILA PER DUES NAUS ANGLESES (1742)

A conseqüència de la guerra de Successió d'Espanya i del tractat d'Utrecht, els anglesos prengueren Gibraltar i la illa de Menorca que, si ho sumem a la desfeta que varen infringir a l'esquadra espanyola en la batalla de Passaro, va donar-los el domini de tota la Mediterrània occidental. Des de llavors, els vaixells i les costes espanyoles estaven a l'abast de les naus angleses, les quals impedièn l'acció de la marina espanyola contra les naus pirates mores, el que va representar un increment important de les seves incursions.

Aquest fet era reconegut i assumit per les autoritats castelleses, com es veu en diferents comunicats del governador militar de Girona als jurats de Palamós, les quals intentaren pertorbar l'acció dels vaixells anglesos, posant severos càstigs als patrons de naus catalanes que traficaven i subministraven queviures a Menorca i a les pròpies naus angleses que, a canvi, els donaven salconduits per a la lliure navegació per la Mediterrània⁽¹⁰³⁾.

Encara que hi havia una guerra latent contra els anglesos, aquests no acostumaven a atacar les viles, sinó que es dedicaven principalment a enxarpar naus de diferents nacionalitats. Per això, no deixa de ser estrany que, el 25 de juliol de 1742, dues naus de guerra angleses, que estaven ancorades davant el port de Palamós, bombardegessin la vila i causessin greus desperfectes a l'església i a les cases situades a la riba del mar.

El motiu d'aquest atac no és gaire clar. Hipotèticament, podria estar relacionat amb un fet que va succeir el dia 8 del mateix mes de juliol. Pel matí i davant del port de Palamós, els veïns de la vila varen ser testimonis d'una persecució entre dues naus, a unes quatre llegües mar endins. Per la claredat del relat que feren tres testimonis, és interessant donar la transcripció de les seves pròpies observacions.

Testimoni de Josep Capellà de 60 anys, Salvador Prohías de 44 i Francesc Ramis també de 40 anys, els tres mariners de Palamós⁽¹⁰⁴⁾. El notari va escriure-ho en castellà tal com era costum en aquella època. La transcripció, traspasant-ho a castellà modern, és així:

Es verdad que en el día de ayer, que contábamos 8 del corriente mes y año (8/7/1742), por la mañana se descubrieron y vimos a unas 4 leguas dentro el mar, a la vista de esta villa, dos embarcaciones de vela al "caire" que juzgaban todos no fuesen navíos ingleses y, acer-

(103) AMP. Correspondència; 18/11/1739.

(104) AHG NP, núm 342 ; 9/7/1742.

cándose más a tierra, vimos un navío con bandera inglesa y una polanca con bandera francesa a la que seguía el dicho navío y oímos y vimos que muchas veces el dicho navío le tiró diferentes cañonazos en señal para que dicha polanca fuese a su bordo, lo que nunca hizo, sino al contrario, prosiguió la huida hacia a tierra, haciendo mucho más camino que el navío, que con el viento de cierzo favorable, juzgábamos que pasaría, como podía pasar, por las costas y escaparse sin peligro de dicho navío. Y estando la referida polanca muy distante del puerto de dicha presente villa, en frente de la playa de la Vall d'Aro, "embrulló" la vela mayor y arrió también otras dos velas que llevaba puestas para hacer más camino y, en este tiempo, echó la lancha que llevaba a bordo dentro del mar. Y habiendo estado en esta forma por espacio de algún tiempo, volvió a hacer vela de la mayor y prosiguió algún rato continuando su derrota y reiteró otra vez a embrullar la vela mayor, deteniéndose mucho tiempo, por lo que nosotros juzgábamos, y no menos toda la gente que lo estaba mirando, que esta acción era para aguardar al referido navío. Y estando ya éste a tiro y medio de cañón de la polanca, ésta volvió a largar la vela mayor otra vez y viró de bordo para venir hacia dicho puerto, en cuya vista, el navío le disparó algunos tiros de cañón para que fuese a su bordo, lo que jamás quiso hacer la polanca, antes bien, proseguía el camino para retirarse hacia el referido puerto. Y a continuación, el mencionado navío envió hacia la polanca dos lanchas con gente armada y acercándose a ella le disparó diferentes tiros, a lo que se resistió la polanca, replicándole con muchos tiros lo que provocó la retirada de las citadas lanchas a bordo del navío, quien luego vimos se acercaba mucho a tierra, hacia dicho puerto. Y en este intermedio de tiempo la polanca entró en dicho puerto y habiéndose acercado y dado fondo el navío en la bahía, a medio tiro de cañón, en frente de dicha polanca, pasaron el baile y dos regidores con un llaud en el que nosotros, junto con otros, íbamos embarcados de marineros y, al salir a la punta del muelle, vimos y oímos que dicho navío disparó un tiro de cañón hacia la polanca y la bala pasó muy cerca de nuestro llaud y, prosiguiendo con éste, vimos muy bien como las dos lanchas apresaron la polanca, tirando muchos tiros y subieron los ingleses a bordo de dicha polanca, por haberla desamparado y huido los franceses, y después se la llevaron al lado de dicho navío. Y consideramos y es cierto que el patrón de la polanca ejecutó todo lo referido porque apresándole los ingleses hubiera hecho bancarrota, salvando, como se publica salvó, todo el dinero que llevaba, por haber tenido más de dos horas de tiempo para salvarlo. Y también es verdad que el capitán y otro de

dicho navío [anglès], o ímos dijeron al baile y regidores, que la dicha polanca no era de Francia, sino española por haberse resistido, y que siendo francesa propiamente le habría declarado la guerra, y si a los señales que le había hecho hubiera ido a su bordo, estando en paz como lo están, hubiesen sido libres y por lo tanto [deduce] que era español y no francés y que por el dinero, piedras preciosas y galones de oro y plata juzgaba llevaba a bordo, que todo lo había salvado en tierra. Por haberles permitido dejarlos desembarcar, quería que la villa, dentro de una hora de tiempo, le entregase 2000 pesos y sino arrasará las casas de la villa y, que si la tripulación de dicha "polanca" era francesa, que el baile y los regidores se la llevasen a bordo de dicho navío para ahorcarlos en un "panon de treu", y que con ésto quedaría la villa libre de pago de dichos 2000 pesos. Y además oímos decir al capitán que si no hubiera sucedido lo de la fuga de dicha polanca y retirarse a este puerto no hubiese venido él con su navío y, en caso de venir, no hubiera pedido cosa alguna a la dicha villa. Y también oímos muy bien que se quejó muy fuertemente contra dichos regidores por haber retardado tanto el venir a este navío, en el que estuvieron dichos regidores y nosotros también aguardándolos cerca de una hora, y después nos volvimos todos a tierra y, llegados a ella, vimos muy bien y reparamos en que dichos baile y regidores entraron dentro la casa del ayuntamiento y, seguidamente, después de haber mediado cosa de tres cuartos de hora, nos mandaron acompañarles otra vez con dicho llaud al mencionado navío. Llegados en él, oímos que dicho baile y regidores dijeron al capitán que no podían cumplir en manera alguna lo que les pedía, haciéndole varias ponderaciones y, después de mediadas muchas razones, dijo el capitán que quería se le entregasen diferentes víveres para la manutención de la tripulación del mismo navío, las cuales conducimos a aquel. Todo lo que decimos y afirmamos saber por haberlo visto y oído y ejecutado....

El batlle de Palamós, Joan Carreras, va tenir que lliurar queviures per valor de 76 lliures, sota l'amenaça del capità anglès de canonejar la vila si no ho feia. Aquest afer va crear molts maldecaps al batlle, al qual procesaren i finalment, després de la seva detenció, l'empresonaren a Barcelona⁽¹⁰⁵⁾. La vila va haver de pagar també totes les despeses del procés, el que va representar un total de més de 100 lliures.

Hom dedueix que els anglesos es varen sentir ferits i burlats pels habitants de Palamós pel fet de que, per una part, no aconseguiren prendre ni els tripulants ni la valuosa càrrega que transportava la pollacra

(105) AMP. B-59. Veure la relació complerta dels desperfectes a l'Apèndix IV.

i, per altre part, tampoc no aconseguiren els diners que demanaven com a càstig per haver donat refugi als perseguits. Per això, i és un punt de vista molt personal, el capità de la nau anglesa degué informar del fet als seus superiors i aquests decidiren castigar la vila amb un bombardeig, uns dies més tard.

Així doncs, l'esmentat 25 de juliol, es presentaren davant el port de la vila de Palamós dues naus de guerra angleses que, després de fondejar, començaren a canonejar la vila, concentrant els trets a l'edifici de l'església, que va patir de ple la fúria dels anglesos: ensorraren la taulada i la d'algunes capelles laterals, el campanar, el retaule de Sant Isidre, la porta sud, juntament amb part de les parets del sud i de ponent, i tot el fustam interior: bancs, bigues, baranes, etc.

Degut a la proximitat, també van patir desperfectes l'arxiu on es reunia el consell de la vila, l'edifici de l'estudi o escola municipal, el corral, la carnisseria i el forn de la vila, els quarters de cavalleria i unes quantes cases veïnes, de les quals, les més perjudicades foren les d'Antoni Garrell, Miquel Fina, Francesc Ros, Vicenç Muxó, Josep Pagès Gallart i Antoni Olivós i la botiga de Pau Baulida.

Segons la relació de danys escripturada⁽¹⁰⁶⁾, les cases més afectades eren les dels carrers Notaries Velles, Plaça del Forn i Onze de Setembre, enfront de la Planassa. També foren malmeses algunes embarcacions i les corresponents càrregues.

Els danys varen ser taxats per Bartomeu Canals i Rafael Prats, paletes de la Bisbal, que s'encarregaven, en aquell moment, de la reparació del moll de la vila; Joan Marull i Antoni Alabau, fusters; Francesc Alzina, Joan Alzina i Joan Mauri, mestres d'aixa; i Jeroni Prohias, calafat, tots de Palamós. El valor total de la taxació fou de 5.606 lliures i 9 sous, de les quals, 3.935 lliures corresponien a les parets i als taulats destruïts; 1.096 lliures i 14 sous al fustam; i 574 lliures i 15 sous als desperfectes de les embarcacions, incloent la càrrega d'algun d'ells.

Resum de la taxació (en lliures i sous):

Lloc	Treballs de:			Total
	<i>Paleta</i>	<i>Fuster</i>	<i>Mestre d'aixa</i>	
Església	1.180	285		1.465
Cases	2.755	811 14s		3.566 14s
Embarcacions (i càrrega)			574 15s	574 15s
TOTALS	3.935	1.096 14s	574 15s	5.606 9s

(106) Veure transcripció a l'Apèndix. AHG NP, núm 342; 29/7/1742 i 22/8/1742.

Pel que fa a les pèrdues humanes, l'esmentada escriptura de relació de danys cita únicament a Josep Castelló i Moret, que era el regidor degà des de l'any 1741 i que fou anomenat caporal dels paisans que defensaven el moll durant l'atac dels anglesos. En el llibre d'Òbits de la parròquia de Santa Maria de Palamós hi ha registrat el seu enterrament i no n'hi figura cap més, el que vol dir que va ser l'única víctima de l'atac. Es fa constar que fou mort el dia 24 per un tret de trabuc dels anglesos, que li va foradar les entranyes. Aquesta informació no concorda amb la que figura a la declaració notarial esmentada abans, ja que aquella diu que l'atac fou el dia 25. Potser, com hipòtesi, les naus arribaren a Palamós el dia 24 i, a la nit, intentaren desembarcar gent armada al moll i en Josep Castelló, juntament amb altres civils, els plantaren cara i, en aquest enfrontament, Castelló va morir.

Els anglesos, abans d'anar-se'n, també varen prendre tres llaguts palamosins i les xarxes que els pescadors de la vila tenien parades davant la vila.

La pesta i la guerra generaren la misèria i la fam. Aquest fou el tercer genet.

ELS DEUTES I LA FAM, EL TERCER GENET

Malgrat que la vila de Palamós, a finals del segle XVI, s'havia endeutat fortament pel gran nombre d'obres i retaules parroquials, per la construcció de les muralles i defenses de la vila i -a començaments del segle XVII- per les compres generalitzades de gra, necessàries per a pal·liar les males collites d'una prolongada sequera; això no hagués estat cap problema greu, ja que els ingressos de diners per l'arrendament dels drets d'entrada de mercaderies, de la botiga, carnisseria, forn, etc, eren suficients per anar cobrint les despeses. Però, el problema dels allotjaments de tropes (començaments de 1630 fins ben entrat el segle XVIII); les lleves de soldats, enviats a la guerra contra els francesos en el camp del Rosselló; la pesta de 1652 i, finalment, la destrucció de la vila (1694 i 1695), van fer desequilibrar completament la balança de pagaments.

Els soldats de guarnició a Palamós passaren també anys de fam i penúria, tal com s'ha esmentat en el capítol anterior. Algunes vegades la manca de farina era deguda, no per no tenir suficient gra, sinó per no tenir a l'abast cap molí en condicions, ni a Palamós, ni a les parròquies veïnes de Vila-romà i Vall-llobrega. Dels més de set molins que existien a principis del segle XIV⁽¹⁰⁷⁾, tan sols en quedava un, el molí

(107) AMP. Capbreu de la Mitra de Girona; 1315.

d'en Carles, a Sant Joan. Per tant, havien d'anar a Verges, Gualta o l'Armentera, els llocs més propers, per poder subministrar-se. Aquesta solució no era possible en moltes ocasions, pel fet que l'Empordà estava ocupat per tropes franceses. Així per exemple, l'any 1693⁽¹⁰⁸⁾, el general governador de la Plaça de Palamós es queixava a l'alferes encarregat de la farina, de la manca de "viscocho" per al manteniment dels soldats. Aquest s'excusava amb la impossibilitat de moldre el gra. Sabem que en els magatzems que l'exèrcit tenia a la vila hi havia 1.613 quarteres de blat i altres 500 que guardava el "municionero" com a reserva, així com 140 quarteres d'ordi, suficients per a una bona alimentació dels soldats. A més a més, hi havia 82 "quartans" d'oli que feia més de 10 anys que estaven emmagatzemats; per tant, no eren útils per al consum, sinó tan sols per a fer sabó. També tenien tres càrregues de vinagre, però que només servia per a "refrescar l'artilleria".

Fent referència a l'endeutament, cal dir que era tan gran, inclús per als particulars, que la majoria dels habitants havien de malvendre les seves cases i possessions. Es podien comptar amb els dits d'una mà els qui no estaven processats o excomunicats per deutes en els tribunals eclesiàstics de Girona o, fins i tot, a l'Audiència.

Els processos judicials encetats pels titulars de censals contra els deutors, per comptes de solucionar el problema, el que varen aconseguir fou precisament el contrari: un agreujament dels deutes motivat per les despeses dels procuradors i advocats. Aquest context, com a arreu de Catalunya on es donaven les mateixes circumstàncies que a Palamós, va portar a la consecució de pactes que donessin satisfacció a les dues parts: els creditors de censals i els deutors.

Així, a l'agost del 1679⁽¹⁰⁹⁾ a Palamós -i durant els anys 1696 i 1721, a Vila-romà i Vall-llobrega- es varen firmar pactes entre els creditors i els deutors de censals, mitjançant els quals s'intentà trobar una solució.

Aquests pactes es realitzaven prenent com a patró altres concòrdies fetes en altres llocs de Catalunya. L'essència era: En períodes de tres en tres anys seguits, els pagaments es realitzaven així: El primer any, amb els diners de l'arrendament dels drets de la carnisseria, entrada de mercaderies, taverna, etc, es pagaven els rèdits de tots els censals i, en el cas que la quantitat de diners no fos suficient, es pagava la part proporcional a cadascun d'ells. El segon any es feia un sorteig entre tots els censals. Els que sortien elegits es lluien o redimien, fins on arribessin

(108) AHG NP, núm 288; 7/6/1693.

(109) AHG NP, núm 282; 14/8/1679. Veure transcripció a l'Apèndix V, VI i VII.

les quantitats de diners recaptades per la vila pels drets d'imposició esmentats anteriorment. També es va pactar que els censalistes que volguessin perdonar els rèdits endarrerits, serien recompensats amb la lliuició (redempció) dels seus censals, sense haver de passar pel tràmit del sorteig. El tercer any, els diners recaptats es gastaven en les despeses pròpies de la vila.

El valor total dels censals o préstecs que devia la vila era superior a 25.500 lliures, ço que representava pagar uns interessos o rèdits anyals de 1.275 lliures. La quantitat que es recaptava en concepte de l'arrendament dels drets de la carnisseria, el forn, l'entrada de mercaderies, etc, oscil·lava entre 1.400 i 1.500 lliures anyals, insuficient per a pagar aquests rèdits i, a l'ensem, satisfer les necessitats de la vila. A més a més, els rèdits endarrerits havien acumulat altres 4.000 lliures. O sia, que estaven completament en fallida.

Alguns censalistes no varen subscriure l'acord i durant els anys següents pledejaren contra la vila⁽¹¹⁰⁾. Un d'aquests censalistes era el convent de les monges de sant Daniel de Girona, antic propietari del priorat de santa Maria del Mar (El Collet)⁽¹¹¹⁾. La cort eclesiàstica de Girona va dictar sentència favorable a l'esmentat convent per incompliment en el pagament dels rèdits de quatre censals. Els jurats de la vila de Palamós asseguraren que no era possible pagar ningú, per la pobresa de la vila i afegien que *la majoria de les 340 cases o focs existents a Palamós estaven enderrocades per la guerra, la pesta i el manteniment del presidi, que han empobrit als habitants i no poden arranjar-les*. Només quedaven en peu unes 140 cases, però *van caient per la pobresa dels temps i l'abandó de molta gent que se n'anat*. Al mateix temps, la pesca -principal font de riquesa dels habitants de la vila- ja feia molts anys que havia minvat, *essent els mars de Palamós estèrils*.

Els acords pactats entre els creditors i els deutors al·ludits anteriorment, no varen poder solucionar el greu problema dels pagaments endarrerits, en part degut que a Palamós hi havia menys gent cada any, perquè fugia de l'empobriment i dels deutes i anaven a altres llocs a provar fortuna. Per això, l'any 1711, davant el fet que ningú no volgués

(110) AHG NP, núm 283; 22/7/1681. Carta d'un creditor a l'Audiència reial de Catalunya per a poder cobrar un deute de la vila de Palamós. AHG NP, núm 283; 18/9/1681. Carta dels jurats de la vila de Palamós a l'Audiència reial de Catalunya sobre l'acord entre la vila i els censalistes, demanant que dicti sentència per a impedir que alguns censalistes que no han firmat, puguin demandar-los i, així, evitar més pagaments.

(111) AHG NP, núm 283; 29/7/1681.

subscriure cap altra censal al comú de Palamós, els jurats de la vila acordaren imposar el quinzé de totes les entrades de gra, vi, oli i peix⁽¹¹²⁾. En principi es cobraria durant tres anys, encara que en la pràctica varen ser molts més. Aquest impost era a condició que les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega fessin el mateix.

Un dels molts factors que agreujà l'empobriment de la vila, i en especial dels pescadors de Palamós, fou el fet de no poder enviar sardina a França, per estar considerada mercaderia de contraban⁽¹¹³⁾. L'any 1717, alguns veïns de Palamós declararen que, el no poder exportar sardina a la Provença, que tradicionalment l'havia comprada de les costes de Catalunya, havia portat molt mal a Palamós que, *per la qual causa, los pescadors de dita vila de Palamós són pobres miserables, que no podan beneficiar llur pesca, que ni com a jornalers se podan posar...*

Com exemple de les grans despeses a què estava sotmesa la vila i parròquies, cal esmentar, també, els pagaments per al manteniment de les barraques de vigilància de la costa, construïdes per a la guaita de les naus pirates i per a prevenir la pesta⁽¹¹⁴⁾. Així, a l'acta de la reunió del consell de la vila de Palamós (30 de novembre de 1723), els regidors, en presència del batlle, donaven fe de les despeses realitzades durant el "resguardo" del contagi que, sense ordre en particular del tinent general i governador de la Plaça de Girona, s'havien fet:

-800 rals per a les despeses de 8 homes que, per ordres de Josep Dortautas, comandant d'un batalló dels reials guàrdies espanyols, s'havien posat en diferents llocs per a vigilar la costa. Estaven a Cap-gros i a la torre enrunada a prop del convent, des del 20 d'agost fins el 30 de setembre de 1722; en total 40 dies, a raó de 5 sous per home i dia.

-3000 rals per a la palla que es va fornir als oficials d'infanteria que estaven al quarter de la vila i als soldats a cavall. En total, 1200 quintars, a raó de 5 sous el quintar.

-1300 rals per a diferents pertrets de guerra i algunes càrregues i correus a Girona, ordenats pels oficials.

-10680 rals per al sou de 4 homes de guàrdia a la barraca, des de l'ú d'agost de 1720 fins el 3 de juliol de 1723, a raó de 5 sous per persona i dia.

(112) Veure transcripció parcial a l'Apèndix VIII.

(113) AMP.E5; Població. 1717.

(114) AHG NP, núm 324; 1/12/1723.

Des de l'atac dels turcs (1543), no s'havia fet cap mercat. El 1730⁽¹¹⁵⁾ uns palamosins varen demanar permís al rei i al comte de Palamós per a tornar-lo a celebrar. Per donar força a la seva petició, mencionaven que la vila havia arribat a tenir més de 500 cases, de les quals llavors tan sols en quedaven 200. En els últims 20 anys, la majoria havien estat arranjades i, més de 50, construïdes de nou. Afegien, per realçar el grau d'empobriment de la vila, que a Palamós hi havia hagut una de les principals duanes del Principat de Catalunya, amb una gran casa, ara enrunada, però encara amb les armes de l'antiga Diputació de Catalunya a les parets trencades. També havien sentit dir als seus avantpassats, que moltes de les mercaderies que venien de fora el regne eren assignades a diferents mercaders palamosins *de molt caudal* i descarregades al port de Palamós, però, degut al despoblament, havia minvat molt aquest comerç. Per tot això, demanaven permís per a tornar a fer el mercat dels dimarts i, així, enfortir econòmicament la vila.

Per acabar d'empitjorar la situació, durant la dècada del 1730 hi havia hagut una gran sequera, amb tan poca producció de gra que era insuficient per al manteniment de la majoria de les famílies. Els rectors de les parròquies de Vila-romà, Vall-llobrega i Palamós, el 1734, recolliren el sentiment del poble i redactaren el següent document:

Testimoni dels reverents Joan Baptiste Domingo, rector de Vila-romà; Ignaci Sala, rector de Vall-llobrega; i Joan Simon, claver de Palamós, representant el rector de Palamós que està malalt, declaren que la collita de blat i altres grans del present any 1734 ja s'ha fet i que és tan mísera i minsa que no arriba ni a mitja collita i que hi ha molts camps en que tan sols s'ha collit el que s'ha sembrat i en altres ni això. Per tant no hi haurà blat pel manteniment dels habitants, ni palla pels bous i cavalls. També es veritat que la pesca en els mars de Palamós i les parròquies es tant dolenta i petita, en aquest any i els anteriors, que molts pescadors han pescat molt poc peix i d'altres res. Per això els habitants de Palamós i les parròquies són tan miserables que fins i tot hi ha l'amenaça de la fam i molts d'ells van captant i hi ha molt poca gent que els hi pugui donar res⁽¹¹⁶⁾.

(115) AHG NP, núm 327; 8/4/1730.

(116) AHG NP, núm 329; 6/7/1734.

DADES DELS HABITANTS DE PALAMÓS A L'ANY 1721⁽¹¹⁷⁾

Nombre d'habitants (homes):

Terratinents que viuen de renda (de 34 a 63 anys)	7
Amb estudis o oficis (de 31 a 61 anys)	(17)
-Doctors en lleis	1
-Doctors en medicina	2
-Apotecaris	2
- "Cirurgià"	2
-Confeters	1
-Notari	1
-Sastres	2
-Sabaters	1
-Teixidors	1
-Ferrers	1
-Mestres d'aixa	3
Estudiants (de 15 a 20 anys)	8
Mariners (de 43 a 59 anys)	5
Pescadors (de 24 a 58 anys)	29
Fills de pescadors (de 14 a 21 anys)	9
Jornalers (de 26 a 38 anys)	7
Fills de jornalers (de 14 a 29 anys)	7
Pobres de solemnitat (de 14 a 60 anys)	18
Nens (de 1 a 13 anys)	68
Nous habitants (vinguts d'altres llocs des de 1718)	2
TOTAL	177

Els 177 homes i nens esmentats corresponen a un total de 400 habitants.

Pel que fa als animals censats, hi havia 8 mules, 4 vaques, 1 vedell i 14 burros.

Fent una petita anàlisi d'aquestes dades, s'arriba a la conclusió que, de les 177 persones censades, només unes 76 persones podien treballar. De la resta que no treballaven, 76 eren estudiants o més joves de 14 anys, 18 eren pobres de solemnitat i 7 vivien de renda. Segons el cadastre de l'any 1718, entre els possibles treballadors, se n'han d'excloure uns

(117) AMP.E9; Població.

20, entre xacrosos o que tenien malformacions, com coixos, mancs, bornis, etc.

Resumint: tan sols el 14% dels habitants podien rebre rendes del treball. Si hi afegim l'enorme deute acumulat, arribarem a la conclusió que l'existència dels nostres avantpassats no va ser pas gens fàcil a principis del segle XVIII.

Com a colofó i per conèixer l'alt grau de misèria acumulat a la vila de Palamós després de finalitzar les guerres, cal fer esment a un document, sense data, del lligall de "Correspondència" de l'Arxiu Històric de Palamós:

Les causes de la destrucció, ruïna i misèria de Palamós, després del reial cadastre de 1716 són moltes. Entre les quals, que molts, des de després ensà, han deshabitat Palamós. Baldiri Vinyals és a Oran; Narcís Comte és guàrdia; Julià Carrero és a Barcelona; Joan Vila és a la Vall d'Aro; Francesc Botet és a Alacant; Miquel Vidal és a Barcelona; i altres moltes cases que no hi ha persones per pagar. Joan Tuevols, mariner; Josep Jutge, pescador; Nicolau Gallart, Nicolau Roca viu a França; el fill i hereu de Rafael Mont és a Barcelona; Pons Albert i Gotas; Pau Baulida, a casa de Agnès Vilanova; Maria Vinyals; Nicolau Canyet i Boga és a Igualada; Manuel Bonafont és paralític; Eloi i Jeroni Ponsjoan, invàlids; Nicolau Rotllan, invàlid; Facundo Bajandas, invàlid; Nicolau Prohias; [...] Pau Matas; Jeroni Prohias; Antoni Vidal és a Arenys a casa d'Anton Prats; [...] Salvador Lloret és a Calonge; a casa d'en Genó no hi ha ningú. 27 homes són als vaixells des de l'altre any; 100 homes que estan al mar en les expedicions del vaixells, dels quals, uns s'han casat, altres s'han quedat a les Indies o a Espanya, altres a Itàlia i a França i altres s'han quedat als vaixells i també qui s'ha mort. Més de cinc homes han mort esclaus a Alger i 6 o 7 encara hi són.

Si avui s'hagués de fer el cadastre no seria com el de 1716, ja que molts que aleshores tenien barcada i vivien be, avui no en tenen i des de fa molts anys que no poden viure perquè no hi ha peix per pescar i des de fa uns anys, pel mal temps, han perdut les armellades, soltes, boqueres, pessés, [...] passant gana els mesos de desembre i gener, per haver molts temporals, perdent-ho tot i ara s'han convertit en tiradors d'art els que abans eren pescadors.

Els demás són terramaners, que aconseguen peix de la part que correspon, si n'agafen, i si no n'agafen treballen sense guanys i després han d'anar a captar. Els arts són tirats per homes, dones i criatures de 10 o 12 anys, que guanyen de 2 a 6 diners, però no és convenient que les dones vagin a pescar, màxime a l'hivern per l'excesiu

fret. Els demés van a captar públicament. Es vergonyós veure que tots els d'una casa van a captar, havent a Palamós més pobres que a Girona. Algunes cases, alguns dies, fant caritat perquè aturdeix veure tal cosa. Després van als marges i camps i cullen qualsevol herba per a menjar, cuinant sense oli, ni pa, ni vi, agafant malalties. Es vergonyós veure'ls despullats, gent que abans vivien pescant i han perdut tot el que tenien...

La pesta, les guerres, la misèria i la fam generaren el quart genet, la mort.

LA MORT, EL QUART GENET

No ens pot estranyar la presència contínua de la mort, quan hi ha els elements esmentats anteriorment. La pesta, la guerra i la fam, juntament amb la manca d'higiene, el viure en condicions infrahumanes, els continus maldecaps, generen, sens remei, una gran quantitat de morts, especialment entre la gent jove i els nadons.

El percentatge de supervivència dels nadons, ja se sap que, abans del segle XVIII, era molt reduïda i ho era molt més a les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega, mancades d'assistència de metges, cirurgians, llevadores, etc. Per poder copsar l'alt grau de mortalitat entre els més petits, cal fer un repàs al llibre d'Òbits de la parròquia de Santa Maria de Palamós, especialment el llibre Ò4, que registre el període comprès entre l'any 1678 i el 1717, quaranta anys molt difícils per als habitants de la vila.

Enterraments coneguts des del 1678 al 1717, ambdós compresos⁽¹¹⁸⁾ (tan sols veïns de la vila, excloent els militars i forasters)

any	nens	nenes	bessons	total menuts	homes	dones	total adults	total
1678	12	6	1	20	8	8	16	36
1679	6	9		15	7	2	9	24
1680	6	11		17	3	6	9	26
1681	17	15		32	9	8	17	49
1682	7	8	2	19	4	8	12	31
1683	7	4		11	4	2	6	17
1684	22	23	1	47	23	22	45	92
1685	6	5		11	7	10	17	28

(118) APP.O4.

1686	1	5		6	6	6	12	18
1687	6	6		12	7	4	11	23
1688	5	4	1	11	3	3	6	17
1689	6	13		19	4	8	12	31
1690	25	14		39	7	12	19	58
1691	9	9		18	5	6	11	29
1692	9	5		14	5	12	17	31
1693	9	9		18	16	8	24	42
1694	12	17		29	15	20	35	64
1695	6	2	1	10	8	13	21	31
1696	5	1		6	6	1	7	13
1697	6	4		10	4	6	10	20
1698	3	2	1(*)	10	6	8	14	24
1699	2	5	1	9	3	3	6	15
1700	5	5		10	3	4	7	17
1701	6	1		7	6	5	11	18
1702	4	4		8	2	3	5	13
1703	6	4	1	12	2	2	4	1
1704	11	12	1	25	16	10	26	51
1705	9	11		20	11	5	16	36
1706	23	20		43	11	22	33	76
1707	9	19		28	6	9	15	43
1708	11	5		16	5	5	10	26
1709	15	8		23	5	11	16	39
1710	6	4		10	9	5	14	24
1711	14	13		27	7	4	11	38
1712	11	2		13	4	6	10	23
1713	18	12		30	13	14	27	57
1714	12	9	1	23	14	5	19	42
1715	13	10		23	1	3	4	27
1716	8	9		17	7	8	15	32
1717	8	10		18	8	5	13	31
Total	376	335	12(*)	736	290	302	592	1328

(*) També cal sumar-hi una bessonada de tres infants

Notes.- Cal esmentar que entre els adults hi hagué 6 captius, veïns de Palamós, que moriren negats en naufragar la nau algerina que els havia capturat (1714), i altres 7 que moriren negats a la platja de la Fosca en un gran temporal (1704).

També, i com a dada luctuosa, cal citar el cas de la família d'Antoni Botet. La seva muller va parir una bessonada de tres fills (1698), una altra de dos fills (1699) i un nadó (1701). Tots varen morir en néixer.

Ateses les dades dels enterraments, entre 1678 i 1717, es dedueix que més del 55% dels morts eren menors de 10 anys, essent la majoria d'ells de menys d'un mes d'edat. Per altra part, en el període comprès entre 1705 i 1717⁽¹¹⁹⁾, varen néixer 557 infants. Comparant-ho amb els 291 que varen morir en el mateix període de temps, dóna una taxa relativa de supervivència del 48%, o sia, menys de la meitat dels nascuts arribaven als 10 anys d'edat.

A Vall-llobrega, l'esperança de vida en l'últim quart del segle XVI era del 25% i a Vila-romà, entre l'últim quart del XVI i primer del XVII, arribava al 50%⁽¹²⁰⁾.

Així doncs, la situació a Palamós s'havia degradat al nivell de la parròquia de Vila-romà, 100 anys enrere.

Els quatre genets varen passejar-se per Palamós al llarg de més d'un segle, però, com sempre, després de la tempesta vingué la calma i, així, a partir de la segona meitat del segle XVIII, la vila tornà a agafar el seu ritme i reconstruí, a poc a poc, les cases enrunades i en construí de noves. També aixecaren dues esglésies: la del nou convent dels Agustins de Nostra Senyora de Gràcia i la del Carme, de l'Hospital dels pobres de mossèn Miquel Costa. El port també va recuperar el seu passat esplendor, aquesta vegada amb un altre punt de mira: Amèrica.

APÈNDIX

I

1701, 17 abril. Esborrany de la carta enviada pels jurats de la vila de Palamós al seu comte. AMP.C4.

Exm. Sr.

La universitat de la vila de Palamós, comptat del Exm. Sr. Duch de Cessa, a la proposició que Don Joan Maptista Tapies y de Solà, procurador general de dit Exm. Sr. Duch de Cessa, ha fet sobre el reparo de la gran ruina de est moll, ha resolt: Encara que estiga est comú tant exaust de medis ab les dos ruynas que ocasionaren los citis y demolició de plassa, [...] per a la fàbrica del moll, regonexent.ses tant de la utilitat del rey nostre Sr. (que Déu guarde) com també del Exm. Sr. Duch de Cessa, Principat de Cathalunya y demás nacions que navegan, en lo següent.

Primo en aportar des de la platja, ab los llahuts, tota la sorra necessaria

(119) APP.B4 i B5.

(120) APV i APS, Llibres d'Obits, Baptismes i Matrimonis 1561...

per a la mescla de la calç, posant-la en lo paratge que diran los mestres més convenient per a la brevetat de la obra.

Més prometan donar casa, parada ab llits, plats y demés ormetgs de cuyna y, axí mateix, llenya, la necesaria per a sis fins a vuyt mestres o més si sen hauran de menester.

Més prometan posar lo moll cubert de terra per a poder pasar los bous y demés cavalcaduras, tragarinar la pedra y demés pertrets.

Axí mateix prometan adobar tots los camins des de les pedreres al moll, posant-los en bona forma per a que ditas carretas pugan ab major facilitat portar major pes.

Ultimament prometan deu reals cada dia, de ardits, tant los dies de teball com los que no u seran, mentres que dure la fàbrica de dit moll, tot lo que posaran en executió el altre del dia que Vr. Exa. serà servit manar trauerer lo allotjament que vuy tenen en dita vila, tot lo temps de la fàbrica, pues de altre manera resten impossibilitats a posar-ho en obra y axí ho esperan per ser tant del servey de sa Magt. (que Déu guardi) del zelo de Vt. Exa.

II

1710, 25 setembre. Poders donats pel rei Felip V al general Noailles. AHG. NP, núm 599 (transcrit al castellà modern).

Don Adriano Maurisi, duque de Noalles, par de Francia, conde de Ayen, primer capitan de las guardias de Corps de S.M. Cristianísima, tenient General de sus ejércitos, cavallero del insigne Orden del Toison de oro, gobernador de la provincia de Bery, gobernador i capitan General de las del Rosellon, Conflent y Sardenya, comandante de las tropas de las dos Coronas en el Principado de Catalunya.

No es mi ánimo hacer un manifiesto para empeñar a los catalanes a reducirse a la debida obediencia de su legítimo rey. La triste experiencia de cinco años continuos de guerra en que gime el principado de Catalunya, debe ser más eficaz para hacer reconocer a los catalanes el error en que generalmente ha caído toda Catalunya. Consideren los inevitables trabajos que la continuación de la guerra ha de acarrearles. Las mismas demostraciones de alegría que en toda Catalunya se han hecho con ocasión de la batalla de Zaragoza, ¿que han sido?, sino desengaño de las ideas quiméricas con que, hasta ahora, los enemigos del bien público del Principado han entretenido a sus naturales. Esta batalla tan celebrada por los enemigos, ¿de que ha servido?, sino para hacer más patente la fidelidad de los pueblos de Castilla y la cons [...] y diligencia con que procuran hacer nuevos esfuerzos. La fortuna ha mudado bien presto de

semblante, el ejército enemigo que se gloriaba de poder dar leyes a los castellanos se halla sitiado en lo más interior de las Castillas y tan disminuido, reducido y prensado puede ser que vaya a buscar refugio en Portugal. Teniéndole cortado todos los pasos, el ejército poderoso de S.M. Católica, que todo los días va creciendo, ¿que socorro pues pueden los catalanes esperar de un ejército de quien aun no pueden tener noticias?. Y cuando podría hallar remedio de retirarse en Catalunya, no puede ser mas que para mayor carga para el país y [...] y suficiente para defenderlo. Y porque sabemos que el mayor impedimento que han tenido hasta ahora los que se han desviado de sus obligaciones, para procurar recurrir a la clemencia de S.M. católica, ha sido el considerarse observados y que no podían ejecutarlo sin exponerse a grandes riesgos. Nos ha parecido que serían gustosos que los ofrecamos medios fáciles para vencer estas dificultades y que no les quede pretexto alguno para excusarse. Su majestad católica nos ha hecho la honra de confiarnos sus poderes, con la amplitud que refiere la copia adjunta, para recibir en su real nombre a todos los que se redujesen a su obediencia y asegurarles su real amnistía. Y deseamos que esta mediación, con que S.M. nos ha honrado, puede contribuir a vencer la repugnancia secreta que tal vez podrían tener de tratar con otros ministros en la coyuntura presente. Por tanto, los que quisieran aprovecharse de la gracia que S.M. se digne hacerles, no tienen de hacer mas que dirigirse a Nos para declararnos sus intenciones. Y sabiendo de otra parte la inclinación que, a imitación de nuestros antecesores, hemos tenido a todo lo que puede conducir al consuelo de este país, deben creer que aplicaremos con gusto todos nuestros buenos oficios. Y, en expresión de una sincera voluntad, no pedimos que hagan extraordinarios esfuerzos, sino que se mantengan con tranquilidad y que dejen (por su provecho) acabar la guerra con los enemigos extranjeros que han venido a perturbar la paz y quietud de estos estados. El Principado conocerá en breve una entera tranquilidad y sus cosas se restablecerán en el mismo estado en que se hallaban antes del año 1705, debiendo hacer cotejo de los tiempos pasados con los presentes, para conocer quienes son sus amigos o sus enemigos. Pero como su facilidad y tranquilidad se halla en sus propias manos, no tendrán motivo de quejarse de las desgracias [y] hostilidades a que quedará expuesto si permaneciera mas tiempo en sus mal fundadas ideas. Y a fin de que algunos espíritus sediciosos y mal intencionados no imputen, a falta de fuerzas o a flaqueza, el saludable aviso que damos a los catalanes, somos contentos de que sepan únicamente el celo que nos asiste en procurar sus intereses que nos mueve a proponerles, supuesto que tenemos la fuerza en la mano para imponerles la razón. Y permaneciendo cada uno quieto en sus casas,

habiendo primero la debida, sincera y permanente obediencia, previniendo a aquellos que tuvieran embarazo o dificultad alguna para ejecutarlo, los recibiremos en cualquier manera, no deseando otra cosa que la sinceridad de sus corazones y no las falsas demostraciones de que han usado hasta ahora. Con esto, reconocerán bien presto la realidad y la verdad del aviso, pero se les “reconviene” que les será costoso a los que no habrán querido abrazarlo. Deseamos que los hombres de juicio hagan serias reflexiones sobre la idea que les proponemos, del estado deplorable de sus cosas, a la cual podríamos añadir muchas mas ponderaciones a no ser mas decentes. A un soldado, las obras mas que los discursos.

[anexe]

Don Felipe, por la gracia de Dios, rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Jerusalem, de Navarra, de Granada, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaen, de Los Algarbes, de Algeciras, de Gibraltar, de las islas de Canarias, de Indias orientales y occidentales islas, y tierra firme del mayor Océano, Archiduque de Austria, duque de Borgonya, de Bravante y de Milan, conde de Auspurg, de Flandes, Tirol y Barcelona, señor de Vizcaya y de Molina,

Por cuanto conviniendo a mi servicio que en el Principado de Catalunya y condado de Cerdanya haya persona que atienda, provenga y facilite con la actividad, celo y aplicación que se requiere, la reducción de aquellos vasallos a su quietud y a mi obediencia, y concurriendo en vos, el duque de Noalles; primo caballero del insigne orden del Toison de Oro, primer capitán de guardia del rey cristianísimo, mi abuelo, y su gobernador de la provincia del Rossellon (a cuyo cargo ha puesto S.M. cristianísima las armas auxiliares con que me asisten); las circunstancias de calidad, representación, prudencia, celo, experiencia y autoridad, y por la entera satisfacción que tengo de vuestra persona y que desempeñasteis la confianza que hago de vos, por tanto, os elijo y nombro mi plenipotenciario para que con tal y en virtud de la facultad que en la mas amplia forma os doy, en mi real nombre, podáis promover en Catalunya y Cerdanya todo lo que juzgarais conveniente al mayor logro de la reducción de aquellos vasallos a mi obediencia, a cuyo fin os concedo y comunico todo mi poder, para que en mi real nombre y sobre mi real palabra, podáis ofrecer, indultar, convenir y ajustar, general y particularmente lo que considerarais fuera de mi servicio al fin expresado, crear y nombrar veguers, subveguers, bailes, sotsbailes, jueces ordinarios, asesores, gobernadores y demás oficiales reales en todas la veguerias, partidos, ciudades, villas y lugares de Catalunya y condado de Cerdanya, en la forma y por el tiempo que os pareciera conveniente, dándoles

toda aquella jurisdicción que os pareciera corresponder a semejantes oficios, confirmar, mudar, revocar lo que os pareciera y poner en su lugar otros, y también para confirmar a ciudades, villas y lugares, los privilegios y gracias concedidos por mi real persona y por mis gloriosos predecesores y conceder los que juzgarais convenir para su mas provechoso régimen, perdonar e indultar a cualesquiera comunes y particulares de todos y cualesquiera crímenes y delitos que hasta ahora hayan cometido y en adelante cometieran, sin limitación alguna, aunque sean de crimen de lesa majestad “in primo capite” y crear comisarios reales para todas las cosas de justicia, en la forma que juzgarais convenir y darles ordenes y comisiones necesarias para alistar gente y levantar somatenes en todas las veguerias de dicho Principado y condado y conceder privilegios de burgueses, ciudadanos honrados, caballeros, noblezas y títulos de vizcondes, condes, marqueses y otros que se hayan acostumbrado en aquel Principado y en mi reinado y en el de mis predecesores a la cual estaré y daré mi real aprobación y cumplimento en cuanto en mi real nombre y en virtud de esta facultad que os confiero, ofreceréis, indultarais, convinierais y ajustarais como si inmediatamente fuese tratado, ofrecido y ejecutado por mi propia persona. Y mando a todos mis vasallos dicho mi Principado de Catalunya y condado de Cerdanya y a todos los ministros y personas de cualquier grado, calidad y distracción que sean estantes y habitantes en el, os hayan, tengan y reputen por tal mi plenipotenciario para lo aquí expresado y ejecuten, obedezcan y den cumplimiento a las ordenes que a este fin les dierais y expidierais a todos y cada uno de por si, como si fueran dadas y libradas de mi real persona. Y firmadas de mi real mano que así es mi voluntad, y en fe de ello, mando dar este despacho firmado de mi real mano, sellado con mi sello secreto y refrendado en mi infrascrito secretario de estado y del despacho universal, en Valladolid a veinte y cinco de Setiembre de mil setecientos y diez. Yo el Rey. Don Pedro Cayetano Fernandez del Campo.

Y para que todos los moradores del Principado de Catalunya, ciudades, villas, lugares, cabildos, comunidades así eclesiásticas como seculares, títulos nobles, caballeros, ciudadanos y todos los demás de cualquier estado y condición que fueran, vengán en conocimiento de esta general plenipotencia, hemos mandado despachar las presentes por las cuales exhortamos y amonestamos a todos generalmente, que procuren merecer los efectos de la real magnificencia y clemencia de S.M.C. Dado en Perpinyan a catorce días del mes de noviembre del año mil setecientos y diez. El duque de Noalles. Por mas dado de S.E. Don Francisco Antonio de la Conxa, secretario de su M.Católica y de su Exa.

III

1710, 28 desembre. Edicte indult del general Noailles. AHG. NP, núm 599 (transcripció literal)

Don Adriano Mauricio, duque de Noalles, par de Francia, conde de Ayen, primer capitán de las Guardias de Corps de S.M. Cristianísima, theniente general de sus ejércitos, cavallero del insigne Orden del Tuson de oro, governador del Rossellon, Conflans y Serdenya, comendante de las tropas de las dos Coronas en el Principado de Catalunya.

Haviendo experimentado que los naturales y moradores de los pueblos deste Principado de Catalunya, abusando de nostra benignidad y perdon, que les hemos ofrecido, se mentienen con las armas en las manos con el pretexto de somatentes y otras petaratas, matando y assassinando los soldados y gente de nuestro exercito, hurtando y cometiendo todo genero de hostelidades. Los exortamos y amonestamos por ultima vez que dexen las armas, que esten quietos en sus casas y que mandaremos ahorcar irremissiblemente a quantos se encontraren con las armas en las manos, pues dexan dexar hacer la guerra a las armas de las dos Coronas, contra las tropas del Sr. Archiduque y sus aliados, y para que sea notorio a todos, mandamos despachar los presentes, y que sean publicadas por voz de pregon por las villas, lugares principales de la obediencia, y fixadas en los lugares acostumbrados. Dada en el campo de Gerona a los 28 diciembre de 1710.

El duque de Noalles

Por mandato de Francisco Antonio de la Concha, secretario de S. Magestad Catolica y de su Excelencia.

IV

1742, 22 agost. Relació de desperfectes causats pels trets de les dues naus angleses. AHG. NP, núm 342.

Lloc	Treballs i material de:		
	Paleta	Fuster	Total
ESGLÉSIA			
Teulat d'ella i de les Capelles	625	150	775
Campanar	350		350
Paret de llevant	30		30

Paret de migdia	125		125
Paret de ponent	36		36
Porta de migdia, retaule de Sant Isidre i bancs	60		60
Dins l'església		35	35
Arxiu dins l'ESGLESIA	14	40	54
(on es reuneix el Consell)			
TOTAL	1180	285	1465

CASES

Propietari	Treballs i material de:			Propietari	Treballs i material de:		
	paleta	fuster	Total		paleta	fuster	Total
Domingo Miró	36	12	48	Antoni Darder	82	10	92
Raimundo Sureda	2 10s		210s	Josep Olivós	40		40
ESCOLA	6		6	Josep Duran	42	20	62
Antoni Garrell	150	40	190	Antoni Olivós	162	26	188
Eugeni Caner	55	45	100	Nicolau Badia	74	25	99
Joan Esteva	33	12	45	Pere Crosa	53	18	71
Llorenç Antoniet	22		22	Miquel Gamira	4 10s	1 8s	5 18s
Pere Prats, notari	36	16	52	Joan Manyalich	22	8	30
CORRAL i CARNIS.	47	20	67	Isidre Rodríguez	17	4	21
Valeri Pica	10	3	13	Felip Matas	2 10s	2 10s	5
Josep Casanovas	70		70	Cristobal Bessa	10 10s		10 10s
Miquel Fina	300	100	400	Bartomeu Matas	6		6
Francesc Ros	152	8	160	Josep Castelló i Moret	31	8	39
Antoni Ortis	10	8	18	Antoni Cadira	3		3
Gasilda Roca	16	2	18	Francesc Agustí	3		3
Maria Gallart	8		8	El FORN de la vila	85	50	135
Antoni Prats, botiga	6		6	Pere Antoni Garrell	6		6
Antoni Costa, botiga	7	1,8s	8 8s	Emmanuel Bonafont	30		30
Josepa Tuebols	6	4	10	Antoni Costa	6		6
Josep Quintana	39	10	49	Francesc Serinyana Corsà	2		2
Joan Camós i Simon	16	4	20	Pere Cadanet	26	12	38
Francesc Baulida, botiga	95	65	160	Magí Prats	20		20
Joan Carrera,				Julià Carrero	2 10s		2 10s
àlias Baldiri, botiga	20		20	Joan Carrero	6		6
Baptista Sicard, botiga	8		8	Jacint Gafarot	20	5	25
Rafael Mont	1		1	Pere Cadanet (altra)	8	2	10
Francesc Tauler	15	8	23	Francesca Baulida	1 10s		1 10s
Josep vilató i Cadira	3		3	Nicolau Rotllan	1		1
Ben. S.Pere, botiga	6		6	Francesc Moret, prevere	2		2
Salvador Lloret	25	5	30	Nicolau Prohías	1		1
Francesc Serrabella	32	38	70	QUARTER de la cavalleria	2		2
Nicolau March	60	25	85	Antoni Rovira	1		1
Esteve Vilató	25	10	35	Josep Vilar	9		9
Vicenç Muxó	150	39	189	Joan Alzina	4		4
Josep Pagès i Gallart	220	90	310	Salvador Mallaria	5		5

Joan Salamó	48	20	68	Salvador Prohias	3		3
Josep Alabau	7 10s	2 10s	10	Mariàngela Resador	8		8
Serafina Sureda	3		3	Joan Carreras	6	2	8
Coloma Lloret	4		4	Mariano Macaya	2		2
Joan Mauri	2		2	Pere Pau Agustí de Fanals	2		2
Pere Salamó	2		2	CONVENT N'S ^a de Gràcia	6	3	9
Esteve Bonet	11 10s		11 10s	(l'Hospital dels pobres)			
Pau Casanovas, clergue	2		2	Joan Bataller	12		12
Josep Casanovas Català	4	1	5	Pere Cadira	7	1 8s	8 8s
Anna Gorgoll	2		2	Antoni Costa	28	6	34
Miquel Bajandas	6		6	Joan Marull	3		3
Aleix Vidal	6	5	11	Josep Pagès	10		10
Jeroni Prohias	13	5	18	Antoni Savalls	12	5	17
Pau Ribas	6	2 10s	8 10s	Pere Joan Prats	5		5
Nicolau Montaner	11	1	12	Josep Palet	1		1
Vicenç Garrell	1		1	PARET del carrer del	45		45
Rafael Saguer	3		3	RAVAL (de Mar?)			
Nicolau Badia (altra)	1		1				
Ildefons Camós	4		4	TOTAL	2755	811 14s	3.566 14s
Antoni Madona	2		2				

EMBARCACIONS

Francesc Bassó	1 4s	pedra per arreglar el moll	3
Joan Valentí	2	Joan Tuebols de Begur	100
Miquel Bajandas	7	Nicolau Martí	2
Pau Simon	2	Joan Tianus	1 12s
Jeroni Roig	2	Josep Pagè	15s
Antoni Prats	1	Esteve Vilató (amb la càrrega)	140
Sebastià Pagè	2	Antoni Quintana	14
Antoni Olivós (amb la càrrega)	210	Francesc Serrabella	1 4s
Jaume Vidal	50	Josep Duran (amb la càrrega)	15
Martí Badia	20		
		TOTAL	574 15s

V

1679, 14 agost. Concòrdia entre els creditors censalistes de la vila de Palamós i els jurats per a fer efectiu el deute. AHG. NP, núm 282.

Com la universitat de la vila de Palamós estiga obligada a la prestació de molts y diversos censals de diferents calitats, com baix se especificaran, los quals importan de propietat, 25.518 lliures y 15 sous, y de pensió, 1.275 lliures, 18 sous i 9 diners, y los emoluments de dita universitat són molt poch y tènues, que lo que vuy se trau de arrendaments sols importan de 1.400 a 1.500 lliures y de pencions atrassadas de dits censals se degan cerca de 4.000 lliures y, a més de ellas, deu dita universitat moltas y

diferents quantitats de deutes volants a diferents personas, ocasionats de la guerra, presidi, mal contagiós y, ultra de axó, paga quiscun any per salaris de jurats, clavari, secretari, verguer, mestre de estudi, advocats, procuradors y predicadors de la coesma, més de 250 lliures; per lo salari del governador de la plassa y presidi de la present vila, cada any 1.250 lliures; y al sargento major de dita plassa, cada any, per son salari 270 lliures; y per la paga dels quarters y cuerpo de guàrdia gasta cada any més de 150 lliures; y axí que trobant.se imposibilitada dita universitat de poder pagar a dits acrehedors, ditas pensions atrasadas y las que van cayent en los terminis, per ser molta sa pobresa causada en dits infortunis, per los quals està vuy dirruída y devastada, sent estada construída de més de 340 casas e o tres cents quaranta fochs, los quals vuy són per terra postradas y devastadas, sens conèxer.si edifici algú per haver derruídas aquellas y acomuladas a la fortificació de dita plassa de la present vila y vui assolat, consistirà la habitació de unas 140 casas, poch més ho menos, y de aquellas àduch se van cayent per la influència y pobresa dels temps y despoblació dels habitants que per causa del allotjament continuo, y consistir los bens y rendas de aquelles en la pesca que de molts anys a esta part es gran la esterilitat que en los mars de la present vila hi ha aguda y ha, y considerant que la dita vila no te terme algú perque paga impossar, vuitens o coses algunes sobre las propietats. per no tenir més [...] de terme que lo que diu los murs y vila y unas set casas construhidas en lo veynat de la Fosca. Axi que trobant.se impossibilitada dita universitat de poder pagar a dits acrehedors ditas pensions atrassadas y las que van cayent en sos terminis, per ser molta la pobresa causada de dits infortunis.

Considerant, perçó, que cada hu de dits acrehedors han procuras y procuran la cobranza, trahent lletas de la cort eclesiàstica de Gerona, contra los jurats y particulars de dita vila, de tal manera, que molta part del any los han fet estar escomunicats, y altres gastos tant accessius de diferents corts ordinarias, causant axí mateix y fent moltas execucions a dita universitat, arribant a medi de exposar venal la casa de aquelles y posar candelas per a vendre.la y particulars obligats en dits censals, si be, tot inútilment perquè no han servit dits medis, sinó acumular gastos y dificultar més dita cobranza, deixant més exausta dita universitat y, a no socorrer.la ab algun expedient, seria forsós que los dits particulars deixassen aquella inhabitada.

Considerant persó, dita universitat, que si nos donava forma en que dits acrehedors fossen satisfets en sos respectius crèdits, las pensions de aquelles aniran quiscun any multiplicant y dita universitat estarà impossibilitada de poder pagarlos, per tenir aquella molts crèdits en diverses pensions del tenor següent,

Memorial dels censals que fa la universitat de la de Palamós, bisbat de Gerona, a diferents acrehedors pensions dels censals que fa la universitat de Palamós quiscun any a diferents persones baix escrits y següents,

Data i titular, renda:

- Primo a 18 de Janer, a Sebastià Bofill y Valentí de Palamós y vuy a Joan Rocha de la Bisbal, 50 #
- Item dit dia a Miquel Caner de Palamós, 20 #
- Item a 23 Janer a Joan Salva de dita vila, 10 #
- Item a 19 de Abril a Joan Fel de Ultramort, 25 #
- Item a 20 de dit, a Margarida Alena Costa, vuy a Joan Vinyals, 10 #
- Item a 19 Abril a Paulí Fel, rector de Ultramort, 20 #
- Item a 10 de Maig, a Ramon Carbo, parayre de Rupià, 27 # 10 @
- Item als 5 de Juny, a Mateu Vaguer de Flassà, 10 #
- Item a 17 de Juliol, a Antoni Vidal de Vall-llobrega, 30 #
- Item als 18 de dit, a las monjas de Santa Clara de Gerona, 45 #
- Item a 31 de dit, a la comunitat de Palamós, 10 # 6 @
- Item a 11 de Agost, a Damià Vallmanya de S. Feliu de Guíxols y vui a tal Ayguaminas, 3 #
- Item a 21 de Agost, al Hospital dels pobres de la prest. vila, 8 #
- Item als 29 de Agost, a las monjas de S. Daniel del convent de Gerona, 20 #
- Item dit dia, a dit convent, 10 #
- Item dit dia, a dit convent, 7 # 10 @
- Item dit dia, a ditas monjas, 10 #
- Item a 4 de Setembre, a Margarida Molla de Calonge, 4 #
- Item al primer de Octubre, a Joan Bataller de Palamós, que vuy reb Pere Fina, 20 #
- Item als 4 de Agost a la Iglesia de la pnt. vila, 1 # 16 @
- Item a 11 de dit, als aniversaris de la pnt. Iglesia, per lo censal de Mo. Roger, quondam, prevere, 10 #
- Item a 13 de dit, al benefici de S. Miquel, fundat per Mo. Francesc Vidal, prevera en dita Iglesia, 2 # 9 @
- Item dit dia, a Nicolau Agustí de la Fosca, 6 #
- Item a 21 de dit, a Joan Ferrer de Palafrugell y vuy a Joan Bou de Torrent en virtut de venda y cesió, 7 # 10 @
- Item als 5 de Setembre, a la Causa Pia de Pere Geli, blanquer de Figueres, 20 #
- Item a 13 de dit, a Vicens Maig de Lloret o al benefici, 30 #
- Item a 14 de dit, a Sebastià Janoher de la Bisbal y per ell a Mo. Aldrich, prevere de S.Siprià, 10 #
- Item a 16 de dit, a Mo. Francesc Moret y Rupidera, 6 #
- Item a 22 de dit, al benefici de S.Elisabet, fundat a la Iglesia de pnt. vila, 5 #
- Item dit dia, als hereus de Mo. Pere Mauri de Calonge, 10 #
- Item a 27 de dits, a Miquel Bonet de Negalops, 10 #
- Item a 29 de dits, a Catharina Pla Solivera, per raho dels forns, 5 #
- Item a Catharina de Velmanya de Calonge, vuy a Pera Fina, 20 #
- Item dit dia, a lo benefici sots invocació de S.Joan Baptista en la Iglesia de Tordera, 10 #
- Item a 12 de dit, a la Causa Pia de Huguet Ferrer, 3 #
- Item dit dia, a la Causa Pia de Anna Antiga Pujola, 2 # 1 @ 9 d
- Item als 15 de dit, a Mo. Carles de Torroella de Mongri, 6 #

- Item a 18 de dit, al convent de N.S. de Gràcia de la pnt. vila, 10 #
- Item dit dia, als aniversaris de la Iglesia de la pnt. vila, 4 # 10 @
- Item a 22 de dit, a lo benefici sots invocació de S. Antoni en la Iglesia de Palamós, 2 # 5 @
- Item dit dia, a lo benefici de S. Joan Bapt. de dita Iglesia, 2 # 2 @ 1 d
- Item dit dia, als aniversaris de la Iglesia de Parlavà, 6 #
- Item a 24 de dit, al Exm. Sr. Compte de la pnt. vila per raho de cens esmortitzat, 6 # 14 @
- Item als 31 de dit, al Dr. Jacinto Manalt, arxipetra de S.Joan las Abadessas, 14 # 5 @
- Item als 17 de Novembre al Sr. March Jalpi de Gerona y vuy a la rnt. comunitat de la Iglesia de Blanes en virtut de venda i cesió, 17 # 14 @ 2 d
- Item ? (copia en mal estat), 5 #
- Item a lo benefici sots invocació de S.Joan Bapt. en la Iglesia de la Bisbal, 11 # 10 @
- Item a 2 de dit, a Pere Marti de Cassà de Pelrras, 6 # 13 @ 4 d
- Item a 6 de dit, a Mo. Antoni Riera de la Bisbal, 5 #
- Item als 16 de dits, a lo benefici de S.Joan Bapt. en la Iglesia de Palamós, 1 #
- Item a 31 de dit, a Salvador Ribot, pagès de S. Feliu de Buada, 4 # 11 @ 8 d
- Item als 7 de Febrer, a la Causa Pia de Huguet Ferrer, 1 #
- Item als 20 de dit, al rnt. Joan Bornel, prevere beneficiat de Sta. Maria del Mar de Barcelona, 23 #
- Item a la rnt. Comunitat de S. Maria de la Mar de Barcelona als vuit de dit, 64 # 2 @ 6 d
- Item als 20 de dit, a la Causa Pia de Huguet Ferrer, 15 @
- Item als 24 de dit, a dita Causa Pia, 1 # 17 @ 11 d
- Item a 26 de dit, a Mo. Antonio Marti de Cassa de Pelrras, 4 # 3 @ 4 d
- Item al benefici de S.Miquel, fundat per Mo. Francesc Vidal, 1 # 11 @
- Item a Joan Bataller, als 8 de Mars, per cesió de Mo. Joan Francesc Pagès, 8 #
- Item dit dia, a lo benefici de Sta. Anna en la Iglesia de Palamós, 1 # 17 @
- Item a 9 de dit, al pubill Ral de Fontclara, 2 # 2 @
- Item als 10 de dit, al sagristà de Palafrugell, 5 #
- Item dit dia, a la rnt. Comunitat de Palafrugell, 4 #
- Item als 12 de dit, als hereus de Bernat Mercader de S.Feliu de Guíxols, 20 #
- Item als 13 de dit, a la Causa Pia de Huguet Ferrer, 1 # 17 @
- Item als 25 de dit, al Exm.Sr. Duch de Cessa, 2 # 5 @
- Item al primer de Abril, a lo benefici de Mo.Joan Roger en lo altar de S. Joan Bapt. en la Iglesia de Palamós, sots invocació de S.Miquel Archangel, 8 #
- Item dir dia, a dit benefici, 15 #
- Item als 8 de dit, a lo benefici de S.Joan Bapt. en la Iglesia de Palamós, 1 # 10 @
- Item als 18 de dit, a la Sra. Anna Arnos y Castellar de Gerona, 4 # 3 @ 4 d
- Item lo dia de Pasqua de Resurrecció, anal claver de la Iglesia de Palamós com obtenint lo benefici de S.Nicolau en lo altar de S.Domingo, 12 # 10 @
- Item a 24 de dit, a Esteve Barot de Fonteta y vuy a Ciurana de Palau Sacosta, 6 #
- Item als 26 de dit, als aniversaris y missas de estaca de la Iglesia de S.Feliu de Guíxols, 4 #
- Item dit dia, a la Causa Pia de Antoni Armosich, 5 #
- Item a 24 de Maig, a Mo. Antoni Marti de Cassa de Pelrras, 5 # 16 @ 8 d
- Item a 8 de dit, a Benet Julia de Sant Feliu de Guíxols com succehint a Mo. Pi del Begur y vuy a Joan Massanas, 10 #
- Item als 9 de dit, a lo benefici de S.Miquel en la Iglesia de la pnt. vila de Palamós, 1 # 14 @ 8 d
- Item als 16 de dits, als Srs. jurats de la Bisbal, administradors de la Causa Pia del Sr. Joan Gros, 15 #
- Item al 17 de Maig, a la confraria del S. Christo de la pnt. vila, 3 # 2 @
- Item als 22 de dit, a Mo. Pere Servià de Salrà obtenint lo benefici sots invocació del precios Cos de Jesuchrist en la Iglesia de Calonge, 10 # 15 @

- Item als 28 de dit, a la rnt. comunitat de Palamós, 10 #
- Item dit dia, a Joan Sunyer de Calonge, 10 #
- Item a 2 de Juny, a la rnt. comunitat de Sta. Maria de la Mar, 25 #
- Item als 6 de dit, a lo benefici de S.Joan Bapt. en la Iglesia de Palamós, 9 @
- Item als 13 de dit, als aniversaris de la pnt. vila, 5 # 10 @
- Item als 20 de dit, a lo benefici de S.Joan Bapt. en la Iglesia de Palamós, 2 # 19 @
- Item dit dia, a Pons Bou de Calonge, 6 #
- Item als 30 de dit, a lo benefici de S.Miquel en la Iglesia de Vall de Aro, 12 # 10 @
- Item al Sr. Pere Pons Mauri de Calonge, 18 # 15 @
- Item dit dia, al pubill Real de Fontclara, 2 # 9 @
- Item als 4 de dit, a lo benefici de N.S. en la Iglesia de Santa Eugènia de Vila-romà, 2 # 17 @
- Item ? (mala qualitat de la copia), 20 #
- Item dit dia, a Mo. Antoni Casanovas, rector de Monells, 5 #
- Item als 8 de dit, a la senyora Anna Castellar y Arnos de Gerona, 3 # 15 @
- Item als 22 de dit, a Joan Oliver, pagès de la Serra de Calonge, 5 #
- Item als 20 de dit, a la almoina o Causa Pia de Antiga Pujola, 2 # 1 @ 4 d
- Item als 27 de dit, als obrers de la Iglesia de Sant Joan de Vilarromà, administradors de la almoina de Matheu Grau, 3 # 15 @
- Item als 2 de dit, a la reverent Comunitat de la Iglesia de Palafrugell, 10 #
- Item als 8 de dit, a lo benefici de S.Miquel en la Iglesia de Palamós, 2 # 1 @ 8 d
- Item als 22 de dit, a lo benefici de S.Joan Bapta. en la Bisbal, 22 #
- Item als 25 de dits, al Exmo. Sr. Compte de Palamós, 6 #
- Item als 28 de dit, a lo benefici de Sta. Elisabeth en la Iglesia de Palamós, 5 #
- Item als 30 de dit, a Maura Julià de Camós o a son hereu, 8 # 15 @
- Item a dos de Desembre, als administradors de la Sra. Gerònima Colom, muller de Aloi Colom de Barcelona, vuy a la Sra. Maria Eulàlia Garriga y Recassens de dita ciutat, 12 #
- Item als 5 de dit, a la Causa Pia de Eulàlia Resclosa instituida per Pere Resclosa, 1 # 10 d
- Item als set de dit, a Joan Samir o a sos hereus, 5 #
- Item als 9 de dit, als aniversaris de la Iglesia de la present vila, 1 # 5 @
- Item als 16 de dit, a la pubilla Illa y Caner de Pals y per ella a Moras de la Bisbal, 5 #
- Item als 17 de dit, a lo benefici de S.Miquel de la pnt. vila , 1 #
- Item als vint y nou de dit, a la Causa Pia de Antoni Armosich lo qual lleva Mo. Nicolau Litrà, 5 #
- Item a 25 de dit, al Sr. Compte de la pnt. vila, 2 #
- Item als 28 de Octubre, a Joan Fel de Ultramort , 50 #
- Item a 4 de Novembre, a Joan Seguer y Basto, 7 # 10 @
- Item a 9 de dit, a la reverent Comunitat de Palafrugell, 12 # 10 @
- Item als 25 de Novembre, a Francesc Barull de Sta. Margarida y vuy a Pere Fina, 25 #
- Item als 30 de Desembre, a Catharina Ginesta y Seguer de la pnt. vila y vuy a la Comunitat de Palamós, 30 #

(#=lliures, @=sous, d=diners)

Las quals pensions importan, quiscun any, la quantitat de sobre escrita, y considerant la dita universitat que sien lo modo que baix se especificarà, qui és lo millor de tots perquè sian satisfets los acrehidors en tots los credits, no porà de altra manera satisfer aquells, perquè, sols dels credits que té dita universitat, abastaria per satisfer molts pochos acrehedors, que serian los primers en temps y millor en dret, y los altres restarian

sens poder cobrar cosa alguna, lo que seria en gran perjudici y dany dels que restarian y, de altra part, considerant los dits acrehedors que cobren poca cosa de llurs credits, ans be, se farà de deterior condició llur cobrança, perquè los credits de dita universitat se aniran gastant en gastos, los quals vindran a impossibilitar llurs credits, y considerant també que lo Real Consell està sempre molt attent en que los acrehedors se ajusten ab les universitats y en particular ab aquelles que han patit per servey del Rey nostro senyor (que Deu guarde). Com la dita vila de Palamós, axí ab lo pretés allotjament continuo que en ella ha tingut y té, com ab la perdua de moltas haziendas y personas dels particulars de dita vila, todas las quals cosas, entre si, dits acrehedors, considerant y tractant dite universitat y particularsde aquella ab llurs advocats, una y moltas vegadas, lo voler donar forma a la satisfacció de dits acrehedors, que és la que baix se dirà y especificarà tot lo que resultarà en manifesta comoditat, utilitat y profit, no sols de dita universitat y singulars personas de aquella, però encara de dits acrehedors censalistas, restant dita universitat de dita vila, volent donar forma en que dits acrehedors sian satisfets, ab intervenció de algunas honradas personas, lo bé, pau y quietut de ditas parts, celant y affectant, són vinguts en y sobre ditas cosas, ço és, Pere Fina, Antoni Moret y Sebastià Pi, negociants de la mateixa vila, com ha sindichs com són per estas cosas de la dita universitat, legitimament constituïts i ordenats per lo consell general de dita universitat, conforme de llur sindicat consta ab acte rebut en la present notaria de Palamós a vint i sinch de Juliol pròxim passat, de una part, y los acrehedors censalistas de dita universitat, los noms y cognoms dels quals en las fermas de aquells seran baix descrits y continuats de part altra a la transacció, concordia y avinensa següents.

Primerament los dits Pere Fina, Antoni Moret y Sebastià Pi, en dit nom y en nom de dita universitat y singulars personas de aquella, a exempla de otras universitats, vilas y llochs del present Principat, ab thenor del present capítol, ofereixen als dits acrehedors censalistas y demás de dita universitat y a aquells prometan que, del que posehirà dels reddits y emoluments dels drets de mercaderia, de habitants y forasters, y carniseries que quiscun any traurà dita universitat, lo un any pagarà, si dits reddits abastan, pensió entera a tots los acrehedors, y si no abastan .. per quantitat, a tots partida de aquella. Y, lo altre any, faran lluhició dels preus a dits censalistas ab esta forma, que faran un rodolí per cada censal y aquell posaran dins una bossa y per un minyó se trauran tants preus de censals en quan abastarà lo valor del que posehirà de dits drets de mercaderia, de habitants y forasters y de carniseries.

Item ab altra capítol ofereix en dits sindichs en dits noms a dits

acrehedors que, en lo any se haurà de fer la dita extracció per la lluiació dels preus de dits censals, si algú o alguns acrehedors voldran donar en favor de la universitat, las pensions o part de les pensions sels deven, que en aqueix cas, no faran extracció sinó, que lluhiran a dits acrehedors los preus de sos respectius censals en quant abastarà los reddits de dits dos drets de mercaderia, de habitants y forasters y de carnisserias, preferint al acrehedor que més donarà en favor de dita universitat y axí consequitivamente de grau en grau los demás.

Item, donant forma a la solució de las pensions atrassadas de dits censals y no volent la dita universitat que los acrehedors perden cosa alguna, los dits síndichs, en nom de dita universitat, convenen y en bona fe prometan a dits acrehedors que, a aquells tals acrehedors, a qui se haurà feta lliució de sos censals, entraran també després igualment lo any se pagaran pensions o part de ellas a cobrar pensió o part de ella, conforme cobraran los demás acrehedors en lo any ques pagaran pensions, fins y a tant seran integrament satisfets de ditas pensions, no comprometen.se, ab lo present capítol, los acrehedors que auran donat e o remés en favor de dita universitat totas las pensions atrassadas y a dits *acrehedors* degudas.

Item, axí mateix, los dits síndichs, en dits noms, convenen y en bona fe prometan a dits acrehedors que, per a facilitar més la satisfació de ditas quantitats, tant en lo preu de dits censals com en las pensions discourregudas y devedores, que los preus de dits drets de mercaderias de habitants y forasters y de carnisserias de dita universitat, axí com aniran cayent les pagues de aquells, se entregaran o deposaran en mà y poder de dits síndichs, ab expressa facultat que ditas quantitats no pugan gastar.se en altrás cosas, sinó a effecte de ques cumplen y paguen los dits censals y pensions o part delles y demás deutes, com dalt està contengut.

Item y finalment, los dits acrehedors, baix firmants, convenen y en bona fe prometan que, sens perjudici de las primeras obligacions ni derogació de aquelles, tant de la provitat (?) de temps, com milloria de dret a elles expectants, en sos respectius censals tant quant durarà la present concòrdia y sempre que ells seran satisfets com de sobre és dit, tant de les pensions com dels preus de sos respectius censals, no inquietaran ni res demanaran a dita universitat y singulars de ella per rahó de ditas llurs pensions y preus de dits llurs censals, en juy ni fora juy, ans bé, estaran y volen estar al capitulat y concordat y en tot lo contengut en la present concòrdia y aquella observaran si y de la manera que en aquella se contè y assó prometan tenir, complir y servir, ab totas obligacions y renunciacions necessarias, degudas y pestanyents y ab jurament llargament.

Seguidament hi ha les firmes de tots els compromesos.

VI

1696, 26 maig. Concòrdia entre la Universitat de Vila-romà i Vall-llobrega i els creditors censalistes per a satisfer i redimir els censals.. AHG. NP, núm 289

Die XXVI mensis Maig, anno a nativitate Domini MDCLXXXVI, in villa Palamosiorum, diocesi Gerunde.

En nom de nostre Senyor Deu Jsecuchrist y de la Gloriosa y Humil Verge Maria, mare sua, sie amen.

Com la Universitat de les parrochias de Santa Eugènia de Vilarromà y Sant Matheu de Vallobrega, comptat de la vila de Palamós, bisbat de Gerona, estiga obligada a la prestació de molts y diversos censals de diferents calitats, com baix se especificaran, los quals importan de propietat, quatre mil set centes setse lliuras (4.716 £) y los emoluments de dita Universitat són molt poch y tenuos que lo que vuy se trau de arrendaments sols importa de sinquanta a sexanta lliuras (50-60 £), y de pensions atrassadas de dits censals se degan carca de sis a set centes lliuras (600-700 £). Y ademes de ellas deu dita Universitat moltas y diferents quantitats de deutes volants a diferents personas ocasionadas per raho de la guerra. Contribució tant excessiva al Governador de la Plassa de Palamós y altres moltas al exercit de França, y no menos gastos considerables que dita Universitat ha gastat ab salvas, guardas per la conservació de aquella. Axí que trobantse impossibilitada, dita Universitat, de poder pagar a dits acrehadors ditas pensions atrassadas y las que van cahent en los terminis, per ser molta la pobresa causada en dits infortunis de dita guerra, respecte de les qual, esta Universitat y particulars della, tant pobres miserables per raho de ditas contribucions, com y també per haver los exercits menjadas las anyadas y no sols aquellas, pero encara devastadas las casas, talladas las plantas com són oliveras, rouras, alsinas, suros y altres abres frutiferos y no menos haver arrencadas las vinyas y finalment haver passat per lo rigor de una guerra tant cruel qual se ha esperimentada en est Principat de Catalunya, que es més que cert y constant que lo dany que se ha ocasionat y fet excedeix la suma de sexanta mil lliuras (60.000 £), essent axí la veritat, que sols dita Universitat es composta de sinquanta fochs (50). Axí que trobantse impossibilitada dita Universitat de poder pagar a dits acrehadors ditas pensions atrassadas y las que van cahent en los terminis, per ser molta la pobresa causada en dits infortunis. Considerant per ço que cada hu de

dits acrehadors han procurat y procuran la cobransa trahent lletres de la cort Eclesiàstica de Gerona contra los jurats y particulars de dita Universitat, de tal manera que molta part del any los han fets estar escomunicats y altrás gastos tant excessius de differentes corts ordinarias, causant axí mateix y fent moltas exequcions a dita Universitat, si be tot inutilment peraué no han servit dits medis sinó acomular gastos y impossibilitar més dita cobransa, dexant més exasta dita Universitat que a no socorrerla ab algun expedient seria forsos que los dits particulars dexasien aquella inhabitada. Considerant perço dita Universitat que si nos donave remey y forma en que dits acrehadors fossen satisfets en los respectius crèdits, las pensions de aquells anirian quiscun any multiplicant y dita Universitat estaria impossibilitada de poder pagarlos, per tenir aquella molts credits en diversas pensions de censals, conforme constava de aquells en un memorial que és del thenor següent.

Memorial dels censals que fa la Universitat de las parrochias de Santa Eugènia de Vilarromà i Sant Mateu de Vallobrega, comptat de Palamós, bisbat de Gerona, quiscun any a differentes personas baix scritys y següents.

- Primo, als 31 de Juliol, a Miquel Pagès, pagès de Vallobrega, preu 100 lliuras, 5 #
- Item, als 24 de Febrer, a dit Pagès, altre de 120 lliuras, 6 #
- Item, a dit Pagès, altre de preu de 75 lliuras, 3 # 15 s
- Item, als 12 de Setembre, a dit Pagès, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 4 de Desembre, a dit Pagès, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 10 de Abril, als Aniversaris de la Isglésia de Vallobrega, altre de 15 lliuras, 15 s
- Item, als 5 Desembre, a Margarida Costa, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 27 de Gener, a Antich Font y Mauli de Sant Feliu, altra de 350 lliuras, 17 # 10 s
- Item, als 8 de Setembre, a Pere Crosa de Palamós, altre de 200 lliuras, 10 #
- Item, als 22 d'Agost, al benefici de Santa Elizabet, fundat en dita Isglésia, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 28 d'Octubre, al rector de Vilarromà, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, al 1 de Maig, a la obra de l'Isglésia de Santa Eugènia de Vilarromà, altra de 80 lliuras, 4 #
- Item, als 7 d'Agost, a la obra de dita Isglésia de Vilarromà, altre de 20 lliuras, 1 #
- Item, als 8 de Desembre, a dita obra, altre de 25 lliuras, 1 # 5 s
- Item, als 29 d'Octubre, a Antich Bofill de Vilarromà, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 6 de Gener, a Antoni Vidal de Vallobrega, altre de 200 lliuras, 10 #
- Item, als 29 d'Octubre, a Antich Bofill de Vilarromà, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 25 de Maig, a dit Bofill, altre de 50 lliuras, 2 # 10 s
- Item, als 26 de Novembre, a dit Bofill, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 11 de Gener, al reverent Salvi Molla, altre de 102 lliuras, 5 # 2 s
- Item, als 31 de Gener, a la Causa Pia de Guerau Garrot, altre de 200 lliuras, 10 #
- Item, als 12 d'Octubre, als administradors de la Causa Pia del reverent Salvi Molla, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 18 d'Agost, als administradors de dita Causa Pia, altre de 25 lliuras, 1 # 5 s

- Item, als 22 d'Abril, a dits administradors, altre de 60 lliuras, 3 #
- Item, als 28 d'Octubre, a dits administradors, altre de 70 lliuras, 3 # 10 s
- Item, als 20 de Desembre, als Aniversaris de l'Isglésia de Calonja, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, al 1 d'Octubre, a Martí Fina de Palafrugell, altre de 200 lliuras, 10 #
- Item, als 25 d'Agost, als administradors de la Causa Pia de Sebastià Barceló, altre de 83 lliuras, 6 sous i 4 dines, 4 # 3 s 4 d
- Item, als 3 de Gener, a Pere Crosa de Vilarromà, altre de 200 lliuras, 10 #
- Item, als 15 de Gener, als Aniversaris de l'Isglésia de Vilarromà, altre de 48 lliuras, 2 # 8 s
- Item, als 18 de Gener, als Aniversaris de dita Isglésia, altre de 49 lliuras, 2 # 9 s
- Item, als 6 de Maig, a J. Metge de la Bisbal, altre de 50 lliuras, 2 # 10 s
- Item, als 2 de Maig, als hereus de Rafael Maurici Planas, altre de 50 lliuras, 2 # 10 s
- Item, als 22 de Juliol, al benefici sots invocació de N^a S^a del Roser en l'Isglésia de Vilarromà, altre de 35 lliuras, 1 # 15 s
- Item, al 1 de ?, al benefici sots invocació de Sant Miquel en l'Isglésia de Vilarromà, altre de 56 lliuras, 13 sous i 4 diners, 2 # 16 s 8 d
- Item, al benefici sots invocació de Sant Jaume de l'Isglésia de Palamós, altre de 53 lliuras, 2 # 13 s
- Item, als 9 de Mars, a Antich Bofill, altre de 100 lliuras, 5 #
- Item, als 4 de Gener, a dit Bofill, altre de 13 lliuras, 13 s
- Item, als 3 d'Agost, als administradors de la Causa Pia de Gros de la Bisbal, altre de 50 lliuras, 2 # 10 s
- Item, al reverent Salvador Bralla, rector de Vallobrega, altre de 360 lliuras, 18 #
- Item, al Exmo. Sr. Duch de Cessa, tots anys de cens, 6 #

Valor total dels censals= 4039 # 19 s 8 d (calculat) i 4716 # (segons l'escriptura)

Aquest desfasse segurament es degut a que s'hi han sumat els deutes per atrassos de les pensions. La pensió anyal suma un total de 202 lliures.

Las quals pensions importan quiscun any la quantitat de sobre escrita y conciderant la dita Universitat que, sie en lo modo que baix se especificarà, que és lo millor de tots per que sien satisfets los acrehadors en tots los crèdits no pora de altra manera satisfer aquells per que sols dels crèdits que dita Universitat te habastaria per satisfer molts pochs acreadors que serian los primers en temps, y millors en dret y los altres restarian sens poder cobrar cosa alguna, lo que seria en gran perjudici y dany dels que restarian y de altra part, conciderant los dita acreadors que cobran poca cosa de llurs crèdits, ans be se farà deterior condicis llur cobrança, per que los crèdits de dita Universitat se aniran gastant ab gastos, los quals vindran a imposibilitar llurs crèdits y conciderant també que lo condell està sempre molt atent en que los acreadors se avisten ab las universitats y en particular ab aquellas que han patit per servey al Rey q. Deu g., com també en los infortunis de la guerra tant cruel que ha experimentat est principat de Catalunya en estos anys pasats y com a

altre y singular de ellas està de ditas parrochias de Vilarromà y Vallobrega per ocasió dels citis de la Plaça de Palamós, per ser com estan contigua a aquella y per esta raho averse perdudas las anyadas, devastats los abres y plantas fructíferas, haver derruhidas las casas e altrament haverse del tot aniquilada dita Universitat y singulars della, com està dit, todas las quals cosas entre si dits acreadors conciderant y tractant dita Universitat, particulars de aquella, ab llurs advocats, una y moltas vegades lo voler donar forma a la satisfacció de dits acreadors, que és la que habax se dirà y se especificarà, tot lo que resultarà en manifesta comoditat, utilitat y profit, no sols de dita Universitat y singulars perçones de aquella, pero encara de dits acreadors censalistas, per tant, dita Universitat de ditas parrochias volent donar forma en que dits acreadors sian satisfets ab intervenció de algunas honradas perçones lo he pau y quietut de ditas parts, celant y afectant són vinguts en y sobre ditas cosas, ço és, Salvador Joan, Antich Maruny, jurats lo present any de dites parrochias, Joseph Pagès y Antoniet, Ramon Vilanova, Pere Pau Miró, Nicolau Agustí, Antoni Avallí, Antoni Pagès y Robau, Antoni Joffra, Baldiri Costa, Antoni Matheu y Pere Carlas, tots de concell estret de la Universitat de ditas parrochias, aquellas fent celebrant y representant de una part y los acreadors censalistas de dita Universitat, los noms y cognoms dels quals en las fermas de aquells seran baix descrits y continuats, de part altra, a la transacció, concordia y avinenca següent:

-Primerament, la dita Universitat y singulars perçones de aquella, a exemple de altres universitats, vilas y llochs del present principat, ab thenor del present capítol, oferexen als dits acreadors censalistas y demes de ditas Universitat y a aquells prometen quedel que procehirà dels redits y emoluments de dita Universitat, pagarà las pencions a dits acreadors en esta forma, ço és, de tres en tres anys penció entera a aquells a saber, és lo un any penció com està dit, començant a pagar dita penció. Lo any pròxim vinent y axis succasivament y, acas no abastasen dits redits a pagar aquellas, farà esta Universitat, una talla per pagar lo tal any la penció a dits acreadors, que junt ab dits redits farà la suma de tres centas lliuras, y lo altre any convertiran lo procehidor de dits redits y emoluments y tallas en satisfes las quantitats a que dita Universitat està obligada de deutes volans, per raho de las ditas contribucions, y lo altre any convertirà dits redits y talla en lluir los sobre chalendats censals y axis consequitivament, de tres en tres anys, comensant lo primer, com és dit, a pagar las pencions, lo segon los deutes volants y lo tercer en lluir dits cençals.

-Item, ab altre capítol oferex dita Universitat a dits acreadors, que lo any se auran de convertir dits redits y tallas en lluir los de cençals,

faran aquells ab esta forma, ço és, que faran un rodolí per cada censal y aquell posaran dins una bosa y per un minyó se traurà tans preus de censals en quant abastaran dits reddits o emoluments y aquells se lluiraran y en cas que algun o elguns acrehadors vulguen donar o remetre en favor de dita Universitat, las pensions o part de las pensions sels deuran, que en aquex cas no faran extracció sino que lluhiran a dits acreadors los preus de los respectius censals en quant abastarà dits reddits y emoluments y tallas, fins a dita quantitat de tres centas lliuras, preferint al acreador que més donarà en favor de dita Universitat y axí consequetivament de grau en grau los demés.

-Item, donant forma a la solució de las pensions atrasadas de dits censals y no volent a dita Universitat que los acrehadors perden cosa alguna, dita Universitat convé y en bona fe promet a dits acreadors que aquells tals acrehadors a que se aurà feta llució de sos censals entraran també apres igualment lo any se pagaran pensions o part dellas a cobrar penció o part della conforme cobraran los demés acrehadors, en lo any se pagaran penciens, fins y atant seran integrament satisfets de dita pensions, no compranentse ab lo present capítol los acrehadors que auran donat e remedies en favor de dita Universitat las pensions atraçadas a dits acreadors degudas, y las pensions del any mil sis cents novanta quatre que són los anys que las armadas han devastats los fruits y plantas dels particulars de dita Universitat per que estas no preten dita Universitat satisfes aquellas.

-Item, la dita Universitat conve y en bona fe promet a dits acrehadors que pera facilitar més la satisfació de ditas quantitats, tant en los preus de dits censals com en las pensions discoregudas y devedoras, que los preus de dits reddits, emoluments y talles de dita Universitat, axí com aniran cahent las pagas de aquells, se entegaran o deposeran en ma o poder de dits jurats qui vuy són y per temps seràn, ab expressa facultat que ditas quantitats no puguen gastarse en altres coses sinò a efecte de ques cunplen y paguen los dits censals y pensions, a part dellas y demés deutes com dalt està contengut.

-Item, y finalment, los dits acreadors baix firmats, convenen y en bona fe prometen que sens perjudici de las primeras obligacions ni derogació de aquellas tant de la prioritat de tems com milloria de dret a ells espectans en sos respectius censals, tant quan durarà la present concordia y sempre que ells seran satisfets com de sobre és dit, tant de les pensions com dels preus de sos respectius censals, no inquietaran ni res demanaran a dita Universitat y singulars de ella per raho de ditas lurs pensions y preus de dits llurs censals, en juy ni fora juy, ans be estaran y volen estar al capítolat y concordat y en tot lo contengut a la present Concordia y aquella observaran si y de la manera que en aquella se conté

y açó prometen tenir, complir y sarvar ab todas obligaciones y renunciaciones necessarias, degudas y pertanyents y ab justicia llargament. Et ideo nos dictas partes laudantes, etc.

VII

1721, 12 novembre. Concòrdia entre la Universitat de Sant Joan i Vall-llobrega i els creditors censalistes per a satisfer i redimir els censals.. AHG. NP, núm 321

La suma dels censals és de 9.170 lliures.
(Resum)

- Primo als manumissors del reverent Agustí prats, canonge de la Seu de Girona, 616
- Item a Joan Bralla de Mata, diferents censals, 260
- Item a Pere Fina de Palamós, 100
- Item als administradors de la Causa Pia del reverent Salvi Molla, diferents censals, 747
- Item al rector de Vall-llobrega, 15
- Item al prior del convent de N^a.S^a. de Gràcia, 186 10 s
- Item al Dr.en dret Pere Pagès i Solivera, diferents censals, 375
- Item als aniversaris de les misses d'estaca de Santa Eugènia de Vila-romà, diferents censals, 168
- Item al benefici de N^a.S^a. Antiga de Santa Eugènia de Vila-romà, 27 10 s
- Item a Andreu Crosa de Palamós, 120
- Item al rector de l'església de Santa Eugènia de Vila-romà, 120
- Item al pubill Crosa de la Pietat, 120
- Item a Joan Vidal de sa Vall de Palamós, 96 10 s
- Item a Martí Bofill de Vila-romà, 160
- Item a Guerau Gafarot de Vila-romà, 100
- Item a Antoni Vidal de Torrent, 150
- Item a Margarida Miquel i Morató d'Esclanyà, 120
- Item al benefici de Santa Elizabet de Palamós, 97
- Item a la Comunitat de preveres de la Bisbal, 100
- Item a Josep Pagès i Gallart de Palamós, 112
- Item a la Causa Pia de bartomeu Bofill, 60
- Item a Francisco de Magarola i de Fluvià, 50
- Item als aniversaris de misses d'estaca de Calonge, 80
- Item a Baldiri Costa de Vila-romà, 100
- Item al benefici de Sant Miquel de Pineda, 60
- Item a la causa Pia de Gros de Girona, 50
- Item a la Causa Pia de Codina de Palafrugell, 83
- Item a l'obra de l'església de Vila-romà, 120
- Item al benefici de N^a.S^a. del Roser de Vila-romà, 35

Total, 5113 10 s

-Deute de 10 pensions dels censals de renda de 255 lliures 13 sous, 2556 10 s

-Debitori amb la vila de Palamós, 1500

Total, 9170

Tots aquests censals han estat creats per acudir al servei de sa Majestat en les guerres passades i per endarreriments en les pensions, degudes també a les contínues guerres.

Segueix tot un seguit de raons molt semblants amb els acords de l'anterior concòrdia amb els creditors.

Per a solucionar-ho han impost un quinzé de grans i altres fruits, pagant un any les pensions i altre lluir o redimir el censal.

[Segueix una sèrie d'acords de concòrdia].

VIII

1711, 24 abril. Imposició del "Quinzé" (1/15 part de les collites). AHG. NP, núm 313

El consell general de la vila de Palamós, per demanda de Pere Prats, jurat primer i per tant actuant de batlle per manca d'aquest càrrec acorda el següent:

Honorables senyors, en consideració dels grans ahogos i treballs en que aquesta universitat se troba, per lo molt que ha gastat i continuament te de gastar per los gastos tan exorbitants de la guerra en que molts anys ha i de present, el principat de Catalunya està vexat i oprès, com és ben públic i notori, i asenyaladament per lo gran gasto ha tingut dita universitat en lo espai de casi un mes i mig, que en los mesos de febrer i mars, prop passat han estat allotjats dins la present vila de Palamós, dos regiments de Dragons de Cavalleria, los quals han causat molts i diferents gastos a dita universitat i, per a pagar aquells i altres que se han oferts lo present any, se han manllevat diferents censals per diferents particulars de dita vila, en nom propi, per quan en nom de la universitat no es trobava qui volgués deixar ningun diner. I axí mateix se dehuen moltes partides de diner, blat i altres coses que dita universitat ha manllevat a diferents particulars per socorrer a tants urgents necessitats, i per a pagar i satisfacer aquelles, i per lluir i quitar dits censals, los emoluments de dita vila no bastan de molt a pagar-ho, com menys los dels insoportables gastos en que continuament havem de pagar per raó de dita guerra, ni saber

altre medi més oportú per a pagar dits deutes i gastos que continuament se ofereixen, que és per medi de un quinzè de tots els fruits, ço és, de tots grans, oli, bestiar, vi i peix, per tots pagador, sempre que l'universitat de les parròquies de Vila-romà i Vall-llobrega ne imposen”.

S'acorda imposar el quinzè per un període de tres anys.